

Mevlânâ'da türkçe kelimeler ve türkçe şiirler

M Şerefeddin

Edebiyat Fakültesi İslâm dini ve felsefesi O. Profesörü

Türklerin ve bütün dünyanın en büyük şair ve filosoflarından biri olan Mevlânâ'nın acemce şiirlerindeki türkçe kelimeleri ve bunlardan başka bu büyük şairin türkçe şiirlerini topladım. Bu kelimelere ve şiirlere dair izahlar yazdım. Ve bu eseri aziz arkadaşım Profesör Köprülüzade M. Fuat beyefendiye ithaf ettim.

Mesnevî'den alınan beytler ve mısra'lar (1289 H.) de Devlet Matbaası'nda basılmış olan *Mesnevî şerhi Ankaravî*'den alınmıştır.

Rübâiyat için (1312 H.)de Ahter matbaası'nda basılan nushayı gözden geçirdim.

Okuduğum ve içlerinden bu eserime beytler ve mısra'lar ve türkçe şiirler nakletmiş olduğum *Dîvan-ı-kebir* nüshaları, makalenin sonunda gösterilmiştir.

BİRİNCİ KISIM

1 — Ahirciyan :

Akur - Ahır demektir (*DLT. I, 5*).

در زمان آخرجیان جست و خوش

کوشهٔ افسار او کبرند و کش

(*Mes. III, 338*)

O zamanda çevik ve güzel ahircılar onun yılarını ve göğsünü tutuverirler.

2 — Alacık - Alaçuk.

Alacu - İki direkli saybana ve obaya derler (*DLT. I, 122*).

چيست خود آلاچق آن ترکان

پیش پای نره پیلان جهان

(*Mes. IV, 309*)

Dünyanın erkek fillerinin ayakları altında o türkmenin alacağı nedir?

درغیب جهان بی کران دیدم
آلاجق خود بدان کران [1] بردم
(Div. N. 3786, S. 183 U. K)

Gayb âleminde ucu bucağı olmayan bir cihan gördüm. Onun için kendi alacağumu al atıma yükletip oraya götürdüm.

3 — Alp arslan :

Alp

Alp ; şeci' ve gözü pek demektir. (Alp yağıda elçek cugıda) diye bir sav vardır ki manası şudur :

Gözü pek olan adamın göz peklığı duşman karşısında belli olur. Nete-kim yumuşak başlı adamın yumuşak başlılığı da mücadele etmek (pençeleşmek) sırasında meydana çıkar

(DLT. I, 44)

Arslan: Arslan demektir ki padişahlar dahi bu adı alırlar. [2]

(DLT. III, 304)

ماہزاران مرد شیراب ارسلان

(Mes. III, 745)

4 — Alp Uluğ :

Uluğ-her nesnenin büyüğüne denilir. DLT. I, 62)

شد محمدالب الغ خوارز مشاه

درقتال سبزواری پرتباه

(Mes. V, 215)

Harezmin şahı Ulu Bahâdır (Mehmet) [3] Sebzvar üzerine yörüdü.

ازجہود و مشرک و ترساومغ

چلکی یک رنگ شد زانالب الغ

(Mes. VI, 451)

Yahudi olsun, müşrikler ve oda tapanlar olsun bunların kamusu o Ulu Bahadırın yüzünden bir renkli oldular.

5 — Altın : Altın demektir (DLT. I. 109)

[1] Al at demek olan bu (küran) kelimesinin de türkçe olduğunu *Burhân-ı katı* mütercimi Âsım efendi söylüyor.

[2] Netekim, Selçuk Oğulları'nın Horasan kolunun üçüncü padişahr Alp Arslan (1063-1072) meşhurdur.

[3] Harezmsahlar'm ikincileri olan Kutbüddin Mehmet'dir ki 1098 M. den 1108e dek hüküm sürdüğü tahmin edilmektedir.

طاس و منديل و كل از آلتون بکیر
تا بکرما به رویم ای نا کزیر

(Mes. III, 511)

Tası ve mendili ve kili Altın atlı cariyeden [1] al da hamama gidelim ey bana gerek olan köle!...

6 — Amaç — Hedefe derler (DLT. I, 53).

چو آدمی زغم آماج تیر راماند
نداند او جز مستی و یخودی جوشن

(Div. N. 3349, S. 658, U. K.)

Adam oğlu gam oklarından amaçla benzeyince; kendinden geçmeklik ve mestlikten başka zırh [2] bilmez.

Amaçlık yer Ok atmak için nişan yeri olmağa elverişli yer...

(DLT. I, 133)

Cak amacını ırgıl - Nişan yerinin ta kendisini vur... (DLT. I, 279)

7 — Armağan :

Armağan — gittiği seyahetten dönen kimsenin akrabasına getirdiği hediyedir. Oğuzcadır. Buna (Armağan) denildiği gibi (yarmakan) dahi denilir. (DLT. I, 185)

کفت طوطیرا چه خواهی ارماغان
کارمت ارخطة هند وستان

(Mes. 1, 326)

Tutiye; sana Hindistandan ne armağan getireyim?... ne isternin?... dedi.

هین چه آور دید دست آوززا
ارماغانی روز رستا خبرا

(Mes. 1, 584)

Haydi bakalım kıymet günü için ne armağan getirdiniz? !.

کفت یوسف هین بیآور ارماغان
اوز شرم این قاضا زد نغان

[1] Altın; cariyeye adı olduğu gibi gümüş dahi cariyeye-karavaş adı olur. Netekim (Div. 1, 310) da gümüşün cariyelere verilen atlardan biri olduğu görülmektedir.

[2] Zırhın türkçesi «yarak» tır. *Ibn Müh. lügati*, Türkçe kısım, S. 389. Divanda şöyle denilmektedir.

«Yerik-Zırh ve cevşenin ikisinede denilir ki. Zırh yalnız halkalardan yapılır. «Cevşen» de bu halkaların aralıklarına ufak ufak tenkeler konulur. Bu ikisi ayırt edilmek için Zırh'a «Küba yerik», (Cevşen) e «Say yerik» denilir (Div. 3. 12).

گفت من چند ارماغان جسم ترا
ارماغانی در نظر نامد سزا

(Mes. 1, 587)

Yusuf peygamber; konuğuna haydi «Armağan getir..» dedi. Konuk; utançla şöyle dedi: Ben senin için bir kaç armağanlar aradım ise de sana lâıyk bir armağan bulamadım..

هدیها وارماغان و پیشکش
شد کواه آنکه هستم باوخوش

(Mes. V, 50)

Bir kimseye karşı hediyeler ve armağanlar: ben seninle hoş oldum demenin delil ve şahididir..

روتاسید از زر و گفت ای مغان
تا یاریدم ابوبکر ارماغان

(Mes. V, 216)

Padışah: onların altınlarından yüz çevirdi ve (Ebu Bekir) atlı bir kimseyi kendisine armağan etmelerini istedi..

صد اشتر و جمله شکر وقتند
یارب چه لطیف ارماغانی

(Div. N 3768, 181)

Yüz deve yükü şeker... Ya rabbil ne lâtif armağan!..

8 — Arslan :

چشم می مالم که ان هفت ارسلان
تا کیانند و چه دارند از جهان

(Mes. III, 334)

O yedi arslanın kimler olduklarını ve bu dünyada ne işte bulduklarını anlayayım diye gözlerimi oğuşturuyor idim.

انچه منصب میکند باجالان
از فضیحت کی کند صد ارسلان

(Mes. IV, 299)

Mansıp ve mevki cahillerin foyalarını meydana çıkarır ve onlara öyle rüsvaylık verirken onlara o rüsvaylığı yüz arslan veremez..

بینت دردست محمود ارسلان

(Mes. VI, 322)

Seni Mahmud Aslan'ın elinde göreyim...

چه سقايه چه ملك چه ارسلان

(Mes. - Tekmile, 393)

Onun gözünde ne şarap meclisi kaldı, ne padişah ve nede padişahın aslanlığı kaldı..

ای ازسلار قاج مکش ازبهر خون من

(Div. 334, 217)

Ey aslan! kanımı dökmek için kılıç çekme...

9 — Aş :

چون « ایت عندری » فاش شد

« یطعم یسقی » کنایت زاش شد

(Mesî I, 672)

Peygamberin ... ایت عندری : Ben: rabbimin katında gecelerim. O beni yedirir ve içirir. Sözü o aştan kinaya ve ona işarettir.

ناطق کامل چو خوانیاشی کند

خوانش بر هر کونه آشی بود

(Mes. III, 305)

Güzel söz söyleyici, sözünün sofrasını açtığı vakit onun sofrasında türlü türlü aşlar bulunur.

نان و آش و شیرآن هر هفت بر

(Mes. V, 29)

Ekmeği ve aşı ve o yedikeçinin sütünü yedi ve içti.

بسیار مکوکه وقت اشست

(Div. 3786, 24)

Çok söyleme ! Aş zamanıdır..

10 — Ayaz :

Ayaz gök-Açık ve bulutsuz gök demektir. Kölelere (Ayaz) diye at takılmak buradandır. Onların yüzlerinin parlak ve berraklıkları açık ve bulutsuz göke benzetilir. (Div. I. III.)

سرچار قرا بیان کن ای ایاز

پیش چارق چهست چندی نیاز

(Mes. V, 717)

Ey ayaz! Çarıktaki sırrı bildir. Çerîğin önünde senin bunca niyazının sebebi nedir?

عاقبت محمود باشد داد تو
ای تو محمود وهمه جانها ایاز

(Div. 334, 277)

Senin imdadının neticesi elbette iyi olur. Ey kendisi Mahmut ve bütün canlar ayaz olan kimse [1]

او مکر صورت عشقت که نماید پیش
خسروان بر در او کشته ایاز و قتلو

(Div. 334, 496)

Meğerki o; aşkın sureti olmalıdır. Çünkü insan suretine benzemez Hüsrevler - padişahlar onun kapısında (ayaz) ve (kutlu) oldular.

11 — Aybek :

گفت ای آبیگ بیاور آن رسن

(Mes. V, 664)

Ey Aybek! O ipi getir dedi.

لنکی نکتم نه بدتکم من
که عاشق روی آبیگم من

(Div. 3786, 23)

Topallık yapmam; benim seyirtmem; koşmam kötü değildir. Çünkü ben; Aybeğin yüzüne âşıkım...

Ay beyi sensin gün beyi sensin [2] (Div 3785, 819)

12 — Baba :

Türkler babaya ata derler. [3] (DLT. I, 81)

پيله بايايتارا آن زمان
دادم از طوفان واز موجش امان

(Mes. III. 68)

Sizin babalarınızın babalarına o zaman Tufandan ve tufanın dalga larından aman verdim.

مادر و بابا واصل خاق اوست

(Mes. V, 222)

[1] Buradaki Mahmut, Gaznevîlerden meşhur Mahmut (997 - 1030 M) tur. (Ayaz) dahi bunun meşhur kölesinin adıdır.

[2] Bu mısra hakkında ikinci kısma bakınız,

[3] Burada görüldüğü veçhile türkçede babaya ata derler. Baba kelimesi sogutça isede türkçeleşmiş olduğundan buraya alınmıştır.

Halkın anaları ve babaları ve asılları odur.

کرچه بابای توست ومام تو

(Mes V, 302)

Her ne kadar senin baban ve anan ise del..

ساجدان مخلص بابای تو

(Mes. V, 643)

Senin babanın halis ve muhlis sacitleri.

13 — Bek :

بوالشركو « علم الاسما » بگست
صد هزاران علمش اندر هرر گست

(Mes. I, 270)

İnsan oğullarının babası Adem [1] ki (علم الاسما) nm beğidir. Onun her damarında yüz binlerce ilim vardır.

چون قدم بامير وياك ميزى

(Mes. I, 458)

Sen ne hal ile mir ile ve bek ile yarışa çıkabilirsin?!

آدمى كو « علم الاسما » بگست

(Mes. II, 420)

Âdem ki (علم الاسما) nin beğidir..

هست طاغى بكار زرين قبا

(Mes. III, 502)

Altın elbiseli beyler âsi oldular..

شاهنشاه ماى تووبكار بك ماى
هرجا كه كرىزى برما باز بىابى

(Div. 3786, 487)

Sen bizim baş padişahımızsın. Sen bizim beylerbeyimizsin. Nereye kaçarsen döner bize yine gelirsin..

14 — Bek barık :

تانیوشد سنقروك بارقت

(Mes. V, 717)

[1] Adem babamızın Türkçe adı «Yelinkok» dır (DLT. III, 284). «Uşnuki ata» dahi derler (İbn Müh) ya bakınız. S. 138

Söyleki Sungur ve Bey barık işitsinler...
15 — Beyler beyi.

این کدا چشمی و این نادیدکی
از کدای تست نه ار بکار بکی

(Mes. V, 524)

Bu görmemişlik ve bu dilenci gözlülük senin aşlındaki dilenciligi-
dendir. Beyler beyliğinden değil...

ریء خرکو مپاش اندر رکش
حق همی خواند الغ بکار بکش

(Mes. V, 838)

Eşeğin erkekliği onun damarında olmasın!.. Zira: tanrı ona ulu bey-
ler beği diyor...

16 — Bağaltak:

Bağaltak — bir nevi kaftan. Elbise ve deklek, kaba; aba ve çekmen.

(Şeyh Süleyman)

Bağaltak: Kaf ile. Takye ve kavuk ve külah makulesi baş kisvetine
denir ve acemlerin takle kaftan tabir ettikleri sevbe dahi derler. Ulema-
ya mahsustur. En üstten giyerler ve berkestüvan manasındadırki cenk gün-
lerinde atlara geydirdikleri giyimdir. Kesme ve papuk ve yancık ve çokal
tabir ederler.

(Bûrhanı Katı tırcemesi)

Beğitak: [ط ile] Bağiltak [ت ile] manasındadır ki zikir olundu.

(Bûrhanı Katı tercemesi)

Bağtak - Külah manasındadırki mutlak başa giyilen kisvettir. Kavuk
ve kalpak gibi ve ferecî manasındadır ki acemlerin tekle kaftan tabir ettik-
leri sevbtir, Cümle esvap üzerinden giyerler. Ulema libasıdır. Rum ve Arap
diyarında ferace yerindedir. Ve Ferace ferecî muharrefidir. (Bûr. Kâ. ter-
cemesi).

Emir (Saltiye) nin zevcesinin başında bağaltak var idi ki bu mücev-
herler ile süslenmiş olan ve üzerinde tavus tüyü bulunan bir hotuzdur
(İbui Batuta seyahatnemesi C.I. S. 212)

Hatunuu başında bağaltak var idi ki bağaltak: çevresine mücevherler-

den su çekilmiş olan ve tepesinde tavus tüylerinden sorgucu bulunan bir ufak taç gibidir.

(*İbni Batuta Seyahatnamesi* C. I. 214)

که براینرا بغلطاق فراح

(*Mes.* III, 121)

Bu atlasdan geniş bir bağaltak kes — biç —

انچه پنجه سال باؤدی بیوش
زان نسیج خود بغلطاق بیوش

(*Mes.* — *Tekmile* 384)

Elli yıl akıl ile ördüğün; dokuduğun kendi kumaşından bir bağltak giy.

نوی جان رسته از بندى مقيم آن لب قندی
قبای حسن برکندی که آزاد از بغلطاق

(*Div.* 3786, 255)

Sen; ey canı bağdan ve bukağudan kurtulmuş ve o şeker dudağa kavuşmuş olan kimse!.. Artık güzellik libasını yırtın, Çünkü bağaltaktan kurtulmuşsun..

17 — Balaban :

Balaban — İri başlı bir nevi koca kafalı çakır toğen.

(*Lehcbii Osmanî*)

چه شکر داد عجب يوسف خری بلبان
که شد ادریش قماز و سامان بلبان

(*Div.* 3786, 698)

Acaba o güzellik yusufu dudakları ile ne şekerler vardiki ona (İdris) (kaymaz) ve (Süleyman) (balaban) oldu?

18 — Balasakun:

Balacakun — Türk hududu üzeride (Seyhun) un arkasında (Kâşgar) yakınında büyük bir şehirdir. (Eylük Han) ların üçüncüsü olan (Harun Buğra Han) m hükümet merkezi bu şehir idi. Bu güü bu şehirin yeri kesdirme bir surette belli değildir.

Üluş — Çikil dilince köy demektir. (Balacakun) ve çeyresindeki

(Argu) baldeleri ahalisince bu kelime köy değil; şehir demektir. Nitekim (Balasakun) a da (Kozuluş) derler. (DLT. I, 60)

Ordu — Balasakun yakınında bir kasabadır. Aynı zamanda Balasakuna (Kozordu) dahi derler (DLT — 1, 112)

کوبند بیللااقون ترکی دوکان دارد
ورزان دویکی کم شدماراچه زیان دارد

(Div. 334, II)

Derlerki: Balasakun'da Türk iki yay taşır. Eğer o; bu iki yaydan birini zayi ederse — yitirirse — bize ne ziyan var?..

19 — Benim:

آن یکی ترکی بدوگفت این بنم

(Mes. II, 557)

Oonların biri Türk idi (Bu benimdir.) dedi.

20 — Boş:

چونکه شدی پرزی لایزال
هیچ نبینی قدسی بوش بوش

(Div. 334, II 68)

Ezelî meyden dolduğun için hiç boş bir kadeh görmezsin!..

21 — Bulgar:

Bulgar - Türklerin maruf şehirlerinin adıdır.

(DLT. 1,380)

گفت پس من نیستم معشوق تو
من بلغار و مرادت درفتو

(Mes. III,232)

Maşuk ona dedi ki: (Ben senin maşukun değilim. Ben Bulgar diyarında-
dayım, Senin murat ve maksadın ise (Ketü) dedir.)

ترکیت به از خراج بلغار
هرسن سن توهزار رهزن

(Div. 3786,90)

Senin Türklüğün Bulgar diyarının haracından daha iyidir. Ondan

daha kıymetlidir. Senin (sen!.. sen) diyişlerinin her biri bin yol vurucuya bedeldir.

یاچشمهٔ حضراست روان کشته بدین سو
یا ترک خوش ماست ز بلغار رسیده

(Div. 3349, 886)

Ya hızırım bu tarafa akmış pınarıdır. Veya Bulgardan gelmiş bizim güzel Türkümüzdür...

22 Buğrahan :

Aygır deveye buğra derler

(İbn Müh. 77)

Aşmak ve döl almak için beslenen erkek deveye derler.

(İbn. Müh. 172)

ای که میر خوان بفرخان روحانی شدی
بر چنین خوانی چه چینی خوردۀ تما جرا

(Div. 334, 243)

Ey ruhanî (Buğra Han) [1] in sofrasına nezaret eden kimsel.. Bu türlü bir sofa üzerinden totmaç kırıntılarını ne için toplyorsun ?..

23 — Çalış :

Harp ve darp, Asker müfrezesi.

(830 H) de Halep naibi katından bir köle gelip Timurlenk, in Çalışın Sivas'a vardığını ve Timurlengin oğlunun dahi Çalış'ta bulunduğu haberlerini getirdi.

(İbni Ayaz. Tarihi, C. I. 336)

Sonra Şam naibi katından bir ulag gelip (Timurlenk) in çalışının Şama vardığı haberini getirdi.

(İbni Ayaz. Tarihi. C. I, 338)

Öyle vakti olunca Timurlenk'in çalışı Cebeli Selç-Kar dağı altından geldi, bunlar bin kadar süvarî idiler, Sultanın dört yüz efratlı çalışı bunların karşısına çıktı. Şiddetli bir çarpışmadan sonra Timurlenk'in askerlerini yendiler ve bu yenilen askerler kaçtılar.» (İbn Ayaz. Ta. C. I, S. 329)

[1] Boğrahan, İlk Hanlar'dan iki kimseni adıdır. Birincisi 344 H, de ölen Abdülkerim Setuk Bogra Handır. İkincisi bunun torunu olan ve 383 H. de ölen (Şahabüddeve Harun Boğra han) dır.

[2] İbni ayaz m ifadesinden anlaşıldığı veçhile bu Çalış kelimesi esasen harp ve darp demek isede sonradan asker müfrezesine de denilmiştir.

با-کان زین استخوان در چایشی

(Mes. I. 458)

Bu kemikten dolayı köpekler ile muharebe ve çalıştasın.

این نظر با آن نظر چالیش کرد

(Mes. III, 473)

Bu nazar o nazar ile çalış etti.

ظاهرش باباطنش درچالیشانند

(Mes. IV, 205)

Onun dışı ile içi çalıştadır.

آن ذره و آن خود مرچالیش راست

(Mes. IV, 880)

O zırh ve o tolga çalış içindir...

چالمت آن حمزه خوردن نیست آن

(Mes. V, 794)

O çalıştır. O ; bulgur çorbası içmek değildi..

باچنان شیرى مجالش کشت جفت

(Mes. V. 814)

O muharebede öyle bir arslan ile karşılaştıki...

جالش و بیکار آنچه رفت رفت

(Mes.-Tekmile, 3)

Çalış ve savaş ne denli oldiyse oldu.

24 — Çarık :

Çarık - Ayak kabı demektir. Şöyle bir sav vardır : [Yayan olan kim-
senin atı çarık ve gücü azıktır]. (DLT. İ. 318)

ان ابا از زیرکی انکیخته

پوستین و چاروش آونجه

(Mes. V, 421)

O ayaz akıllığından postekisini ve çarığını ayrı bir yere asmıştı.

ای ابا این مهرها برچارق

(Mes. V, 700)

Ey ayaz bu çarığı bu denli sevmek nedir ? !..

25 — Çavuş :

Çavuş - Muharebede safları düzelten ve askerlerin şuna bune el uzatmasına meydan vermeyen kimse.. (DLT. I, 307)

Padişahı ağırlamak ve yucaltmak için padişahın önünde haykıran kimse.. (Elidra kli lisanil etrâk S. 147, II ci basma)

بانک چاوشان چو درره بشنوند

(Mes. III, 147)

Çavuşların seslerini yolda eşittikleri vakit.

بانک چاوشان وآن چوکاها

(Mes. IV. 879)

Çavuşların seslerinden ve o çevkânlarından..

شب چتر [1] سیاه دان باوی
نعره دهلست بانک چاوش

(Div. 3786, 63)

Geceyi kara çadır ve gece içindeki davul sesini de çavuşun bağırmaması san.

26 — Çırağ :

کرنخواهی ورنخواهی با چراغ
دیده کردد نقش بازو نقش زاغ

(Mes. IV, 372)

Sen gerek iste ve gerek isteme çırağ ile toğanın ve karğanın üzerindeki nakışlar - bezekler - görülmüş olur.

خرمهدب کشته و آموخته
خوان نهادست و چراغ افروخته

(Mes. V, 328)

Eşek bu hususta iyice ilerlemiş ve sofraya kurulmuş ve çırağ uyandırılmış idi.

باحضور آفتاب خوش مساع
روشنایی جستن از شمع و چراغ

(Mes. Tekmile 273)

Güneş var iken şamadan ve çırağdan aydınlık istemek kabilindedir..

خیال توچو در آید بسینه عاشق
درون خانه تن پر شود چراغ حیات

(Div. 3836, 102)

[1] buradaki چتر kelimesi türkçedeki (çadır - çatır) olmak kuvvetle tahmin olunur. muracaat : DLT. I. 340.

Senin hayalin aşkın sinesine gelince ten evinin içi hayat çırağının ışığı ile dopdolu olur.

27 — Çok çok :

چوق چوق مبتلا دیدمی نزار

(Mes. III, 64)

İsa peygamber çok çok müptelalar ve zaifler-anklar-görür idi.

چوق سرغان از برون کرد ققص

(Mes. III, 661)

Çok kuşlar dışarıda kafesin çevresinde...

دید پیغمبر یکی چوقی اسیر

(Mes. III, 744)

Peygamber bir çok esir gördü .

جان باکان طلب طلب وچوق چوق

(Mes. IV, 194)

Pâklerin canları bölük blük ve çok çok..

چوق پروانه دودیده دوخته

(Mes. V, 99)

Bir çok pervane.. iki gözü dikmiş... (körolmuş)

چوق چوق وصف وصف از حرص وشتاب

(Mes. V. 121)

Çok çok ve saf saf hirslerinden ve koşmalarından...

28 — Dağ :

At ve başka hayvanlara kızgın demir ile urulan nişan.

«Ol atını dağlattı» derler ki dağ ile atına nişn koydurdu demektir. Acemler dağ kelimesini Türklerden almışlardır, Türklerden alarak bunlarda nişana dağ derler. (DLT. II, 276)

Dağ at ve başka nesnelere kızgın demir ile urulan alametler ve nişanlardır. Acemler bu dağ kelimesini Türklerden almışlardır. Bunu Türkler Acemlerden almışlardır denilmemelidir. Çünkü Acemler'de Türkler'de olduğu gibi at yoktur ki bunları birbirlerinden ayırmak için böyle nişanlar ve isimler koymağa mecbur olsunlar ve aynı zamanda şu da varki ben; bu dağ kelimesini İslâm sınırlarında işittim [Türkler'in Acemler'le temas etmemiş olanları içinde] (DLT. III. II3).

زان محمد شافع هر داغ بود

(Mes. Tekm. 156)

Onun için (Muhammet — S: A). her dağ — dert ehlinin şefaâtçisi oldu

داغی بناند حاصل زان صحبت اندرین دل
داغی که از لذیذی رزد هزار احسان

(Div. 334, 134)

Bu gönülde o söhbetten bir dağ - dert, yara kaldı. Öyle bir dağ ki tatca bin ihsana değer...

29 — Damgacı:

« Damga - Mühür ve alamet demektir » (İbn Müh. S. 146)

« Unuk oğlum Türkes i Kağanda makraç damgacı »

- Aziz oğlum (damadım) Tükes hanı tarafından makraç damgacı.-

(Thomsen, *İnscriptions de l'arhan, Helsingfors. 1896. S. 34*)

گاه دزدیم و کهی شهنه و که دامغاجی
کادره دار و کهی رهزن و که طراریم

(Div, 3350 92)

Bazı vakit hırsızlık ederiz; bazen şihne ve bazı kerede damgacıyız. Bir vakit dahi yol muhafaza eder; bazı zamanda yol keser ve yankesicilik ederiz..

30 — Daya:

emzirmeden çocuğa bakan dad, dadı. (*Lehcei Osmanî*)

تخم بطی کرچه مرغ خانه ات
کرد زیر پرچو دایه تربیت
مادر تویط آن دریا بدست
دایه ات حاکی بدو خشکی پرست

(Mes II. 569)

Her ne kadar seni evin kuşu kanadı altında daya gibi terbiye ettiyse de sen kazın tohumusun Senin anan o denizin kazıdır. Dayan ise karaya mensuptur.. Ve kuruya tapar.

غنچه و خار ترا دایه شرم همچو زین

(Div. 1652' Varaka 102,A)

Senin gönçana de dikenine de yer yüzü gibi daya olayım..

31 — Eçi :

Büyük kardeş Amca.

Hâkâniye Türkleri - doğrudan doğruya Türk imperatorluğana tâbi olan Türkler; Gök Türkler - büyük kardeşe (içikim) derler. Ve bu (kafi) yalnız mütekellim zamirinden önce getirirler. Karşılardaki kimselere hitap ederken (içikin) demezler (için) derler. (DLT. I. 62)

Eci-yaşça büyük olan kardêş demekdir... (DLT. I. 81)

Kendisinden yaşça büyük olursa ona (eçi) derler. (DLT. III.5)

Açı - Amca, Büyük kardeş (Thomsen, *Inscriptions de l'Orkhon*, Helsingfors, 1896, S, 12,44)

Açı - Büyük kardeş (A. Von Le coq, *Türkische manichaica aus chot-scho*, I, Berlin. 1912, S. 22)

چون دی حیران شد ازوی شاه فرد
زوی خود سوی عماد الملک کرد
کای اچی بس خوب اسپ نیست این
از بهشتت این مکرئی از زمین

(Mes.Tekm.287)

Eşsiz olan Padişah o ata hayran oldn ve (عمادالملک) e bakarak: ey Eçi! Bu pek güzel değildir?... Yer yüzünde bu türlü güzel at görülmüş değildir. Bu meger Cennetten gelmiş ola?..

چشم چون ترکس فروبندی که چه
هین عصا ام کش که کورم ای اچی

(Mes. Tekm. 294)

Nerkis gibi güzel gözü ymup: ne var? dersin. Ey eçi! haydi... Asamı (Tayakımı - Müracaat; DLT. III, 123. Veya Comagımı-Müracaat DLT. 1,319) çek beni yetki görüm... Dersin.

شب رفت ودلت نکشت سپرای اچی
دست تو اگر نکیرد آن مه هیچی
خفتند حریفان همه چاره اینست
کاندری ابل ودرسر خود پیچی

(Rüp. 379. Ist. bs)

Gece geçti. Senin gönlün ey içi yine doymadı.. O ay yüzlü sevgili seein elinden tutmazsa sen hiçsin..! Arkadaşların hepsi sızdılar.. Senin için çare kırmızı şarap içerek derdine yanıp durmaktır...

ترجمیع دو ذوق ومیل اچی «؟»
در دادن ودر گرفتن ازچه «؟»

(Div. 3786,81)

— 32 Gerek :

Gerek - yakışık alır; lâıyk ve münasip ve lâzım olur demek manasına gelen bir harftirki «gerekmi?» diye bir nesnenin yakışık alıp almıyacağını soran bir kimsenin sorgusuna müsbet cevap verilecek olursa gerek denilir.» [DLT. I, 327]

Gerekmek, gerekir ve gerekmez vardır :

Fani devlet gerekmez

Türlü zinet gerekmez

Haksız cennet gerekmez

Bana Allahım gerek

(Aziz Mahmut Hüdayî - vefatı 138 H). divanı ;

İstanbul muhip matbaası 1287 basması S. 45.

شی که مراک در آید فق کرک کوید

(Div. 3349, 83)

Bir geceki ölüm kunuk gelir; gerek ki söyliye..

33 — Gerdek:

Zar gerilmiş gelin odası (*Leçei osmanı*)

شرح آن کردک که اندر راه بود
یک بیگ با آن خلیفه و نمود

(Mes. V, 828)

Yolda olan gerdeği bir bir halifeye söyledi..

بعد ازان اندر شب کردک فتن

(Mes. VI, 82)

Ondan sonra hile ile gerdek gecesi...

آمد از حام در کردک فسوس

(Mes. VI, 83)

O maskara hamamdan gerdeğe geldi...

آن شب کردک نهینکا دست او

(Mes. Tekim, 392)

Gerdek gecesi yenge kadın onun elini..

34 — girişme:

Girişme — ülfete girişmek, kermâ germi müravede olmak

(*Lehçei Osmai*)

جان بردیک کرشمه اول

(Div. Bombay bs, 26)

Bir girişme ile baştan canımı aldı..

کزز خوشچشمان کرشم آموختیم

(Mes. III, 409)

Güzel gözlülerden girişme öğrendik..

35 — Göl : Havuz. (DLT. III. 98).

Göl — su irkintisi olan yerdir (DLT. III. 98).

شه چو حوضی دان - شم چون لولها
آب از لوله روان در کولها

(Mes. I, 536)

Padişahı bir havuz gibi ve hadem ve haşemi lüleler gibi bil.. su; lülelerden göllere akar..

36 — Götürü : Fiati maktü; Toptan vezin ve tâdat etmiyerek.

(Lehçei Osmani)

Elif okuduk ötürü

Pazarı ettik götürü

Yaradılmışı hoş gördük

Yaradanımdan ötürü. [1]

کفت اورا کوترو حلوا بچند

(Mes. II, 74)

o helva satan çocuğa: helvayı götür pazar kaçaya verirsin?. dedi.

37 — Hakan:

Hâkan, Han diye padişaha derler.. (İbn Muh, 145)

منطق الطیران خاقانی صداست

(Mes II 567)

Hâkâna [2] mensup olan kuşların konuşmaları yalnız sestem başka bir nesne değildir...

بس که از مکسب شه و خاقان شده

(Mes. Tekm. 341)

Çok kimseler vardırki kendi kazançlariyle şah ve hâkân olmuşlardır..

38 — Hasbek:

انکه کرفت دست تو خاصیک زمان بود

(Div. 378 6,500)

Senin eline yapışan zamanın hasbeyi oltr.

[1] Ötürü - Her nesnenin ön tarafıdır-ki zarf olarak kullanılır.- Meselâ: O bana ötürü gel etdi denilirki o benim tarafıma geldi demektir. (DLT. 1, 113).

[2] Bu hâkan kelimesinin Çince olduğunu söyleyenler de uardır.

فاش بکوکه شمس دین خاصیک وشه یقین

(Div. 3786, 504)

Açıktan açığa söyleki.. Şemsettin yakın âlemenin padişahı ve Hasbeyidir.

خاصیک نهان منم راز زمن نهان کنی

(Div. 3786, 555)

Gizli Hasbek benim,.. Bendan sırmı saklıyorsun?..

بادۀ خاص در فکن خاصیک خداوی

(Div. 3786, 559)

Hususî şarabı ver ... sun... Tanrı Hasbeyi sensin.

39 — Hâtûn : kadın (*İbn. Müh.* S. 149).

Hâtûn - Efrasiyab'ın kızlarına verilen isimdir. «Han işi olsa hâtun işi geri kalır.» diye de bir sav vardır [DLT. I, 343]. Milâdın altıncı asrı ortalarına değru Tu - Kiyü'lerin reisi Tümen Han idi ki iptida kendisine Kâğan veya İlhan ve haremine Hâtun unvanını veren budur.

(*Necip Âsım, Orhon Abideleri*, S. 6)

زانکه وافی بود آن خاتون راد

(Mes. V, 290)

O cömert hâtunda vefa bulunduğundan...

خرهمی شد لاضر و خاتون او

(Mes. V, 327)

Eşek günden güne arıklayordu ve onun hâtunu...

کامشب ای خاتون دو جا به خواب کن

(Mes. V, 774)

Ey hâtun! Bu gece iki yatak yap...

خاتون خاطر مکه بزاید بهر دی

آبستت لیك ز نور جلال نو

(Div. 3349, 828)

Fikir ve hatırımın hâtunu her zaman doğurmaktadır. Daima gebedir. Lâkin bunun gebeliği senin celâlinin nurundandır.

40 — İşbu : işte bu.

Üş - (İşte, böyle) manasına gelen bir harftir. «Üş Mundag kıl» denilir ki, «İşte böyle yap!» demektir (DLT. I, 40).

Bu, «Üş» kelimesi «şimdi» manasınada gelir. «Üş geldiğim bu» denilir ki «şimdi geldim..» demektir (*DLT*, I, 40).

چون ترك كويد اشبو مرد رونده را (؟)
(*Div.* 1653, 164)

Türkün yol soran yolcuya «İşbu!..» demesi gibi..

اشبوی ترك چيست که زديت منری
(*Div.* 1653, 164)

Türkten sorduğun uzak uzak yerler için Türkün : «İşbu!..» demesi ne demektir bilir misin?.. «menzile yakınsın..» demektir.

41 — Kâbin : Nikah

Kebin - Benim karındaşlarım sana gerçek kâbin kıydılar amma tiz çek seni üç talak ile boşadılar.. (*Müzekkin nüfus* - Ist. Şirketi sahafiyei İraniye basması. S. 53)

Manisa ile Bergama arasındaki Yunt [1] Dağı denilen dağlık yerlerdeki köylerde güvey zifaktan sonra bir ziyafet verir ve buna karşı gelin kebin bağışlar.

چون سراهق کشت دختر طالبان
بذل میگردند. کابین کران
(*Mes.* VI, 75)

Kız gelinlik çağına gelince onu isteyenler ağır ağır ağırlıklar ve kebinler verdiler...

42 — Key :

Key, kez, den çıkmıştır. Kez için (*DLT*, I, 270 - 271) şöyle söylüyor:

Ked «d» veya «z» ile olmak üzere bir nesnenin tavsifinde tekit ve mübalâğa ifade eden bir harftir. Meselâ : «Kez at» denilirki «ne güzel at» demektir. «Keznan» dahi «ne güzel nesne» demektir.

Kez kelimesindeki «z» ayak demek olan «azak» daki «z» ile ayı demek olan «azig» daki «z» - «y» ye çevrildiği gibi (müracaat: *DLT*, I, S. 61. 63 ve 69) - «Y» ye çevrilerek bu şekil husule gelmiştir.

آن ترك سلام کندو کويدکی سن
کوم که خمش کن که نه کی دام ونه بی
(*Div.* 3786, 474)

O Türk bana selâm verir... Ve «iyisin?..» diye hatrımı sorar. Ben de ona: (Sus.. ben; şimdi: ne key bilirim ne bey. — ne iyi biliyorum ne bey biliyorum.. — diye cevap veririm.

[1] Yunt Türkçede at demektirki Arapçadaki «الابل - deve» nasıl bir veya bir çok de-
ler demek ise bu «Yunt» dahi Türkçede bir veya bir çok atlar demektir (*DLT* III, 5).

43 — Kimsin :

من کما شعر از کمالکن بمن درمید مد
آن یکی ترکی که آید کویدم هی کیمسک

(Div. 3349, 656)

Ben nerdeyim Şiir söylemek nerde?... Lâkin bana onları..
«Hey kimsin?...» diye gelen türk - güzel ilham ediyor...

شیر دهد شیر باهفال خویش
شاه بگوید بکدا کیمسک

(Div. Bombay bs. S. 634)

Arslan bile yavrusuna süt verir. Padişahında bir yoksula «Kimsin?» dediği ve iltifat ettiği olur...

44 — Kak :

Çekirdeğinden ayrılıp kurutulmuş meyvaya derler. Meselâ şeftali kurusuna erik kakı derler [1] (DLT. II, 225).

Kak - Çekirdeğinden ayrılıp kurutulmuş şeftali ve başka meyvalara derler (DLT. III. 116). kurumuş et ve ekme. (*Fergenhişuuri*)

İbn. *Mühennâ* lügatında (S. 171): Yarış atlarının öne geçene «başlık» ve geri kalanına «kak» denildiği görülmektedir.

کھی پر خشم و بر تانی بدعوی حاجب البانی
کھی خودرا همی یابی ز عجز افتاده در قاتی

(Div. 3786, 255)

Bazı kere hiddet ve azamet içinde padişahın perdedarı gibi kurum ve azamet taslarsın. Bazı kere de aczinden kendini kak'a düşmüş bulursun (kuru ekmeğe muhtaç olursun. Kuru ekmeye yatarsın.)

45 — Qan : Kan demektir. Şöyle bir sav vardır: «Kangıkan birla yumas»; Bunun manası: Kan; kan ile yıkanmaz, demektir. Yani fitne; barışıklık ile sakin olur. (DLT. III. 117)

چون توازان قان نهئی روکه یکی مغولکی

(Div. 3766. 554)

Çünkü sen; o kandan [2] değilsin.. git.. sen bir moğolcuksun.

46 — Qaymaz : k ymaz [3]

[1] Bu gün bizce erik yalnız bir cins meyvaya denilir isede eskiden bu kelime şeftali, kaysı ve eriğe denilir ve şeftaliye «tiyülü erik», kaysıye «sarı erik» ve bu gün erik dediğimizde «kara erik» derler idi. (DLT I, 66)

[2] Mevlânâ - nın bu mısrasında kan kelimesinin soy manasına kullanılmış olduğu meydandadır.

[3] Bu «kaymaz» kelimesinin «Kaymak» kökünden bir fiil olduğu meydandadır.

بر درخانه بکو قیما زرا
تابیارد آن رقاق وقازرا

(Mes. II. 350)

Evin kapısı yanında kaymaza söyle... Yufka ekmeğini ve kazı getirsin..

چه شکر داد عجب یوسف خوبی بلیان
که شد ادردش قیاز و سلیمان بلیان

(Div. 3786. 698)

Bu beytin tercemesi *Balaban* maddesinde geçti.

47 — Qazgan : Kazan.

در حدیث دیگر ای دل دان چنان
کاب جوشان ز آتش اندر قازغان

(Mes. III. 266)

Başkabir hadiste ey dil. Şöyle bil kim: [ateş üzerindeki kazanın içinde kaynayan su gibidir] buyurulmuştır.

جان خوردی و ن چو قازغانی
بر آتش نه تو قازغارا

(Div. 3786, 14)

Can; yiyecek - yiyinti - gibi dir tende bir kazan gibidir. Sen kazanı ateş üzerine koy...

48 — Qaz: Kaz - Kaza derler (DLT. III. 110)

بر درخانه بکو قیاز را
تابیارد آن رقاق وقازرا

(Mes. II. 350)

Bu beytin tercemesi *Kaymaz* kelimesinde geçti.

49 — Kılavuz :

Kılavuz - Delil demektir. Bundaki «b», «v» den «b» ye çevrilmiştir. Şöyle bir sav vardır: «Kalenkaz kılavussuz bolmas» yani: kaz sürüsü başlarında bir kılavuz olmadıkça uçmaz. Bu savı her hangi bir işte bir kimşenin kendisinden daha bilgili bir kimseye uyması hakkında söylerler.

(DLT. I 403 - 404)

اندر آمد چون قلاووزی پیش

(Mes. I, 226)

O bir kılavuz gibi onun önüne geldi..

- يك فلاووزست جان صد هزار
(Mes. I, 485)
Nice yüzbin cana kılavuz birdir.
- چه فلاووزچه اشتربان بیاب
(Mes. I. 486)
Ne kılavuz ne Deveci Anlal!..
- توز سرمستان فلاووزی مو
(Mes. II, 289)
Sen; sermetlerden kılavuzluk arama...
- این فلاووزی مکن از حرص جمع
(Mes. IV. 371)
Hırsından dolayı sen her kese bu kılavuzluğu eyleme...
- بو فلاووز است ای جویمان عشق
(Mes. V. 106)
Ey aşkı ayayan kimsel Bilki koku kılavuzdur...
- چون فلاووزان خبیر ورهشناس
(Mes. V. 278)
Kılavuzlar gibi yol bilici...
- ان رسول حق، فلاووز سلوک
(Mes. V. 376)
O hakkın rasulü sülükun kılavuzudur...
- خاک در چشم فلاووزان زنی
(Mes. V. 739)
Kılavuzların gözüne toprak atarsın...
- چون فلاووزی صبرت پرشود
(Mes. Tekm. 395)
Çünkü sabir kılavuzluğu sana kanat ola..
- باری فرما فلاووزی کن
تارخت بکوی توکشام
(Div. 3786, 80)

Bir dostluk et. ; Kılavuzluk eyle.. Taki yükümü senin köyüne ileteyim.
50 — Qırnak : Kırnak, kiniz, cariye, halayık, odalık (*Şeyh Süleyman*).

Kırnak : Yabaku ve kay ve cümül ve Yasmlı - Basmlı ve Oğoz ve yamak ve Kıfçaklarda cariye demektir. (DLT. I. 393),

يك كنبزك بود در مبرز چوماه
سخت زييارو زقرناقان شاه

(Mis. Tekm. 390)

Padişahın kırnaklarından Ay gibi güzel yüzlü bir kırnak dahi ayak yolunda var idi.

51 — Kışlak : Kışın barınılacak yerdir. (DLT. I, 387).

Kışın oturulacak yerde «Kışlağ» demeleri de bu kabildendir. Çünkü..
(DLT. I, 13)

بهارست وهمه ترکان بسوی یایله روکردند
که وقت آمد که از قشلاق بییله رخت کرداند

(Div. 3786, 157)

Bahar geldi... Bütün Türkler yaylaya doğru doğruldular... Çünkü Kış-
laktan yaylaya göç vaktidir...

وقت ییله روح آمد قشلاق تنزاهل

(Div. 3349, 706)

Ruh yaylasına çıkmak zamanı geldi. Ten kışlağını bırak...

کفتم قرقچی کشته ای عشق اما یرت دل
بیلاق سلطان چون بود قشلاق چوبانیست این

(Div. Bombay bs. 618)

Dedimki : Ey aşk. korucu oldun, ama gönül yurdu padişahın yaylağı
nasıl olabilir?!.. O; Çoban kışlağıdır...

52 — Koç : Üç veya dört yaşına girmiş olan erkek koyundur. Bu keli-
me Oğozçadır. Aslı «Kocınga» dır (DLT. I, 270).

چون قیج مغلوب وامیرفت پس

(Mes. IV, 893)

Yenilmiş koç gibi geriye ardına gitti..

اندر افکندم قیج ترراعیش

(Mes. V, 483)

Ben; kendi elimle erkek koçu dişi koyuna gönderdim...

آن یکی قیج داشت از پس میکشید
دزد قچرا برد جنباشرا برید
چونکه آ که شد دوان شد چب وراست
تابیابدکان قیج برده کجاست

(Mes. VI, 117)

Bir kimse ardından kendi koçunu yediyor idi. Hırsızın biri bu koçun

ipini kesti ve koçu sahibinin elinden çaldı. Sahibi bunu anlayınca koçu bulmak için sağa ve sola koştu...

اشتری کاو وقوچی در پیش راه

(Mes. Tekm. 79)

Bir deve ve öküz ve koç yol önünde.

53 — **Qonuk** : misafir.

Konuk misafir demektir (DLT. I. S. 79 ve 321)

Türkler misafire - sefer edene - yeliken derler...

(DLT. I. 31)

Uma eve inen misafirdir (DLT. I. 85).

ناشی در خانقاهی شد قنق

(Mes. II. 37)

Bir gece; bir tekkede konuk oldu..

هست در هر خانه نور اوقنق

(Mes. IV. 94)

Güneşin nuru her evde konuk ...

کامدیم ای شاه اینجا ما قنق

(Mes. V. 27)

Ey Padişah; Biz buraya konuk geldik..

ترك ميگويد قنقرا از كرم

(Mes V. 655)

Türk kereminden konuğa derki..

آن یکیرا بیگهان آمد قنق

(Mes. V. 773)

Bir kimseye vakitsiz konuk geldi..

شی که مرکدر آید قنق کرک کوید

(Div. 3349, 83)

Bu misram tercemesi yukarda geçti.

54 — **Qorukçu** :

Koruğcu - Korucu Koruyu koruyan. gözeden adama derler.

(DLT. III. 183)

کفتم قرقچی کشته ای عشق اما یرت دل
بیلاق سلطان چون بود قشلاق چوبانیدست این

(Div. Bombay bs. 618)

Bu beytin tercemesi Kışlak maddesinde geçti.

55 — Kulmaş : Yave. beyhude kelam söyleyici. herzegû, sebiste saçma
(Şeyh Süleyman)

نه قلمآ شیت لکن ماند آنرا
نه هجوی میکم نی می ستایم

(Div. 3786 378)

Bu söz boş bir söz değildir. Lâkin boş söze benziyor. Ne Hicv ediyorum ne de meth ediyorum...

خخش کن تا که قلمآ شیت کویم
ولکن لا اطالینی بمعناه

(Div.. 3786 378)

Sus. Sana boş bir laf söyleyeyim;.. fakat onda mana arama! Onunı manasını benden isteme..

56 — Qutsuz: yaptığı işlerde kendisine muvaffakiyet elvermeyen kim-sedir. (DLT. I. 381)

ترک آن بود کز یم اوده از خراج این بود
ترک آن نباشد از طمع سبلی هر قتمسز خورد

(Div. 3349. 325)

Türk odurki onun korkusundan köy harıçtan emin olur. Türk o değildir-ki tamahkârlığı yüzünden her uğursuzun şamarı altında kalır. Şamarın yer. 57 — Lavaş Lavaş - Umumen yassı şeyler ve uzun ekmek. Yassı gümüş külçesi (Şeyh Süleyman).

Lavaş - Maruf yufka tabir olunan ekmektir. (Bürh. katı. Tere.) Lavaş Bu isimde Kazanlıların bir nevi hamur yemekleri olduğu işidilmiştir.

کس نیفر و شد بصد دانکت لو اش

(Mes Tekm, 238)

Sana; hiçbir kimse yüz dank-dirhemin dörtte biri-e bir lavaş satmaz. 58 — Müyancı : Barıştııcı

Müyancılık - İki kimse arasına girmek ve onları barıştırmaktır. «Sen müyancılık kıl» denilir ki «Aramıza gir» demektir. Aslı «müyan» dır ki «sevap» demektir. (DLT. III, 135).

Müyan - Sevaba derler; Bunan dolayı yol üzerinde yapılan çeşmelere « Müyanlık » derler (DLT. III, 129).

اومیانچی شد میان دشمنان

(Mes. II 559)

O yağılar düşmanlar arasında müyancı oldu...

59 — Moğol :

همچنان کاینجا مغول حيله دان
گفتی جویم کبی از مصریان

(*Mes.* III, 147)

Mekr ve hiyle - al [1] - bilen Moğol, « burada Mısırlılardan birini arsyorum » dedi..

همچو اسپاه مغل بر آسمان
تیری ند ز دفع نزع جان

(*Mes.* VI, 98)

Hasta - Sayru - nun Azrail canını almasın diye sen de Moğol askeri gibi göke ok at... [2]

60 — Ordu : Ordu. Padişahın oturduğu şehirdir. Kâşgara'da « Ordu Kent » yani hükümdarın oturduğu ve durduğu şehir paytaht denilmesi bundandır. (*DLT.* I. S. 112),

حامش که من در یرت دل اردوی سلطان میزنم

(*Div.* Bombay bs. 618)

Sus; ben; gönül yurdundo padişahın ordusunu koruyorum.

61 — Sürme:

Sürme — Kühl. tutyavesmesi sürme taşı ismit (*Lehçei osmani*)

شرط تعظیم است تا این نور خوش
کرد این بی دیدگانرا سرمه کش

(*Mes.* V, 15)

Bu nurun Gözsüzlere sürme çekmesi için şart; Onu yüceltmektir...

سرمه را در کوش کردن شرط نیست

(*Mes.* V, 270)

Sürme göze sürülür kulağa değil...

سرمه جو والله اعلم بالمرار

(*Mes.* VI 340)

Kendi gözüne sürme ara...

ازالم نشرح دو چشمش سرمه یافت

(*Mes.* Tekm. 156)

[1] Al - Türkçede mekr ve hud'd demektir (*DLT.*], 77),

[2] Evel zamanda olan Tatar taifesi kaçan kendilerine müteallık bia kimse hasta olsa anın akrabası bir yere gelip asüman tarafına ok atarlardı. Ve onlar böyle itikat ederler idi ki Melek-ül-mevt asüman canibindedir. Ve ol Hasta olan haneye havadan beri gelir. ve anın canını bedeninden nezi kılr. Pes hava canibine tir atarlar idi. Takim anların sihammdan Melekül Mevt hafv ede ve ol hastanın canını alamayıp gide. (Ankaravi' nin *Mesnevi Şarhi.* C. I, S. 98),

الم نشرح لك — Biz senin göksünü acmadık mı?.. âyet-den onun iki gözü de sürmelendi..

هر یتیمی را که سرمه حق کشد
(Mes. Tekm. 157)

Her hangi bir yetimin gözüne sürmeyi hak çekerse..

خاك اورا سرمه بین و سرمه دان
(Mes. Tekm. 234)

Onun toprağını gözüne sürme gör ve sürme bil..

62 — Sek sek :

Bu seksek kelimesi bir ayak üzere sıçramak ve topallamak demek olan sekemek kökünden gelir. *İbn Mühennada* Türkçe kısmı S. 171 görüldüğü vechile (Seksek) e (yalangû) dahi derler.

سکسکا نیدازدم یورغا روید
نا یواش و مرکب سلطان شوید
(Mes. IV, 444)

Sekseklersiniz.. Topal topal yürüyorsunuz.. Benim nefesimi kabul ile yorga gidiniz ki padişahın bineceği yavaş olabilirsiniz..

سکسک بدم و توسن و درراه صدق لنگ
(Div. 334. S. 229)

Seksek ve tevsen [1] olduk ve doğruluk yolunda topal olduk..

63 — Sen:

Bir harftir. Manası sen demektir. Bu kelime ile Türkler; kendilerinden yaşça ve mertebeye aşağı bulunanlara hitap ederler. Mevki ve mertebesi olan ve saygıya değeri bulunanlara « siz » diye hitap ederler. Oğuzlar ise bunu aksine olarak küçüğe siz ve böyüğe sen diye hitap ederler. (DLT. I 284-285)

ترکی کند آن صبح و کوید
باهدوی شب بخشم سن سن
(Div. 3786 90)

Sabah şarabı turkluk eder ve gecenin hindusma hışm ile « Sen!.. Sen!.. » der.

64 — Sınur:

وماختن برون ایشان ناسینور
Mensurdur (Mee, IV. 548)

[1] Bu kelime aşağıda gelecektir,

Ve onların mukaddemeleri karşılardakilerin ta sınırlarına hamle ve hücum ettiler...

65 — Siyavuş

Kaz - Efrasiyab'ın kızının adıdır. — Kazvin şehrini bu kız kurmuştur. Aslı Kaz oyunudur. Bu kız burada oturur ve burada oynar idi. Onun için buraya bu ad verilmiştir. Bu şehri bu kız kurduğu için Türk diyarının başlangıcı burası olmuştur. Kum beldesinin bu adı almasına sebepten yine bu kız olmuştur. Türkçe kum un adını almış olan bu şehir civarında bu kız av avlanır, ve burayı sever idi. Bazı kimseler Türk sınırı olmak Mer-veş Şahincan'ı gösterirler. Bu kızın babası Tunga Alp Er'ki Efrasiyab dır Tahmures'in Kuhendiz'i kurmasından üçyüz yıl sonra Mer'vı kurmuş idi. Bazı kimseler de başta Yeni Kent, olmak üzere bütün Maverain Nehir'in Türk diyarı olduğunu söylediler ki bu Yeni - Kent Diz-i-ruyın[1]-Bakır Kale idi. Buna Bu ad mühkemliğinden dolayı verilmiş idi. Burası Buhara civarında idi. Efrasiyab'ın kızı Kazın kocası olan Siyavuş burada öldürülmüş idi. (*DLT*. III. 111).

هين طلبك شب روان فروكوب
زيرا كه سوار شد سیاوش

(*Div.* 3796, 53)

Haydi çabuk gece yolcularının dumbeleğini çal.. Zira Siyavuş atlandı. Gidişe çıktı, binış var..

66 — Sancae:

آن سنجق صد هزار نصرت
برموكب نو بهار آمد

(*Div.* 3786, 3)

Yüz bin muzafferiyetin 'sancağı nevbekar alayının üzerine dikildi..

يك سنجق و صد هزار نیزه

(*Div.* 3786, 88)

Bir sancak ve yüzbin mizrak...

67 — Sencer:

Horasan, Selçuk oğulları'ndan olup (1117-1157 M). yedek hüküm sürmüştür. Kendisi Sancar'da doğmuş [2] olduğundan bu ismi almış olduğunu söyleyenler varsa da bu kelimenin düşmanı süngü - kargı ile vurup

[1] Teyz -- her yüksek yere teyz dinilir, İranlılar bu kelimeyi aldılar ve kalaya diz dediler. (*DLT*. III, 89).

[2] Sencer Şam Sencer'ninde doğmuş iei (*El-Urâza fil-Hikâ-yetis-Selçukiye-S*, 112)

sançmaktan bir müzari olmasıda mümkündür. Nitekim yukarıki sancak kelimesi de gene aynı mastardan gelir.

مالك الملك چنان سنجق عشاق فراشت
هر کسیرا هوس ملکوت سنجر نکند «؟»
(*Diu.* 3786, 654)

Milkinmaliki ve sahibi olan hak aşıkların sancağını kaldırmış; dikmiştir. Her kös Sencer-in malik o'duğu hükümdarlığa heves etmez.
68 — Saru:

باطنرا لاله سازد ظاهر ترا ارغوان
یکدمت سازد قزلبک یکدمت صارو کند
(*Div.* 932, 556)

Senin iç yüzünü lâle ve dış yüzünü ergivan yapar; seni bir anda kızıl bey? ve bir başka anda sarı gösterir.

69 — Sağrak:

Ağaçtan yapılmış iri karınlı çanak ve kavata ve kâse dir ki bununla içilecek nesnelere içerler (*DLT.* I. 392). Bu kelime (*Divan*) da C. I.S.92 de dahi geçer.

مست کشت او باز زان سفراق زفت
(*Mes.* IV, 474)

O; yine o büyük sağrakuan mst oldu..

در رسد سفراق از تسنیم حق
(*Mes.* Tkm. 297-298)

Sana Cennet pınarlarından sağrak irişir.

ماهه مخمور لانا آینه سفراق بقا
(*Div.* 3786, 586)

Biz; hepimiz; sevgilinin yüzünü görmekle sarhoşuz.. Ve ebediyet sarrağına suoamışlardanız...

زان غول بپر بکبر سفراق
(*Div.* 3685, 56)

O. golu bırak! Bir Sağrak ele al..

به پیش ر سفراق کلکون من
ندام که باده است یا خون من
(*Div.* 3349, 650)

Benim güzel renkli sağrakımı önüme getir.. Bilmiyorum. sağrakın içindeki şarap mıdır?!.. Yoksa benim kamım mıdır?!..

از کف سلطان رسدم ساغرو سقراق قدم

(Div. 3786, 565)

Bana; ezeliyet sağraki zevalsız padişahın elinden irişir..

70 — Sunkur :

Sunkur - Toğanların padişahı (*İbn. Müh.* S. 175).

Sunkur - Paralayıcı kuşlardan bir kuşun adıdır. Bu kuş Toğrul'dan küçüktür (*DLT.* III. 282).

سنقر آندم طاس ومنديل نكو

(Mes. III, 511)

Sunkur, tası ve iyi bir mendili alıverdi..

تابوشد سنقر وبك بارقت

(Mes. V, 717)

Bu misrânın tercümesi *Beyharı*'da geçti.

71 — Şihne :

Hâkâna tabi olan muhtar Türk ellerinin başında yine eski yabguları [Hakandan iki derece aşağı olan ve hükümdar âilesinden olmıyan (*DLT.* III, 24).] kalırdı. Hâkan aynı sülaladen tayin etmek şartile yabguları değiştirebilirdi. Yabgulara nezaret etmek üzere her ile hâkanlık sülalesinden bir Şat veya Şane tayin edilirdi. Şane kelimesi araplaştırılarak Şihne haline konulmuştur. Selçukiler tabiiyetleri altına aldıkları hükümdarların mürakabesi için başlarına birer Şihne dikerler idi (Ziya Gök Alp, *Türk medeniyeti Tarihi*, S. 191).

شحنه را غماز آكه كرده بود

مردم شحنه برافتادند زود

(Mes. III, 271)

Gammazın bir şihneye haber verdi. Şihnenin adamları hemen onun başına üşüverdile..

شحنه اجسام دیدی بر زمین

شحنه احكام جارا هم بین

(Mes. Tekm 296)

Yer yüzünde tenlerin şihnesini gördün; canların şihnesini nahkammı de gör...

شحنه از موم اكر مهری نهدي

پهلو نارا ازان دل بشکنند

(Mes. Tekm. 377)

Bir şihne bir kapıyı balmumu ile mühürliecek olursa o kapıyı pehlivanlar bile açamazlar. Pehlivanların goynune ondan dehşet gelir.

لیک کردر غیب کردی مستوی
مالک دارین وشحنه خود توی
شحنکی وبادشاهی مقیم
نه دوروزه مستمارست وسقیم

(Mes. Tekm. 515)

Sen gayb âleminde müstevi ve müstakim olursan iki âleme malik olursun ve kendi kendinin şihnesi olursun. Sabit ve temelli olan şihnelik ve padişahlık; bir iki günlük ireti ve sakim olan şihnelik ve padişahlık gibi değildir.

خشم شحنه شعله نار از هواست

(Mes. Tekm. 296)

Şihnenin ateş yalımı olan hışmı; halkın hava ve heveslerine uymalarındandır...

شحنه عشق مکرر کینه اش

(Mes. VI, 486)

Onun şiddetli kinli aşkının şihnesi...

72 — Şişek :

Şişek - Şişin bir nevi büyük koyun; iki yaşındaki kuzu.

(Şeyh Süleyman)

Şişek - Bir yaşına varmış koyuna denir.

Şişek - Şişak manasındadır ve çil kuşuna dahi denir.

(Bürh. Katı tere)

İki yaşına girmiş toklu koyuna derler...

(İbn. Müh. Türkçe 172)

کرتک اغاب انکهی کبرا بود
کوزمه شیشک بخود تنها رود

(Mes, VI, 123, 124)

Kurt çok defa şişeği sürüden ayrılmış olduğu halde elde edilebilir..

چراقربان شدی ای دل چوشیشک نزاری تو

(Div. 334, 594)

Mademki Sen; zayıf - arık - bir şişeksin.. Ne için kurban oldun ey nül!

73 — Şemen :

Şemen - Çemen vezninde putperest ve abidei esnam manasındadır.

(Bürh. Katı terc.)

Bizçe bu kelime Türkçedeki Şaman kelimesinin aynıdır. Fîruzâbadî, *kamûs*'unda arapçadaki vesen kelimesinin de bu şemen kelimesinden alındığını söylüyor.

چونکه بفت احولا یم ای شمن
لازم آید مشرکانه دم زدن

(Mes. VI, 498)

Ey şemen! Şaşılmanın yanında oturunca müşrikçe laf söylemek lâzım geldi.

چند کریزی ای قمر هر طرفی زکوی من
صید توایم و ملک تو کر صنعم و کرشمن

(Div. Bombay bs. 524)

Ey ay yüzlü güzel! Daha benden; benim mahallemden ne vaktadek kaçacaksın?.. Put isem de; şemen isem de senin malın ve senin avınımm.

74 — Tangrı :

Tangrı - Allah-a derler. Kâfirler göke de tangrı derler ve aynı zamanda büyük bir değvebüyük bir ağaç gibi gözlerinde büyüttükleri nesnelere de *Tangrı* (DLT. III, 272) der ve bunlara secde ederler...

ترك توبی زهند وان چهره ترك كم طلب
زانکه نداد هندرا صورت ترك تشكری

(Div. 3786, 552)

Sen Türksün. Hintlilerden Türk çehresini arama, Çünkü Tanrı Hintli lere Türk suret ve çehresini vermemiştir.

« اشبوی » ترك چيست که نزدیک منزلی
تا کریء تو جلادت وقوت دهد ترا

(Div. 334. 164)

Türkten sorduğun uzak uzak yerlere Türk salık verirken: «İşbu...» diye orayı yakıncacık göstermesinin ve senin menzile yakın olduğunu söylemesinin manası ne denir? Bilirmisin?.. «Tanrın sana kuvvet ve cesaret versin..» demektir.. «Tanrın sana ilah.. mısraı mevlananm sözü dahi olabilir.

75 — Tamgaç :

Tavgaç - Tabgaç kelimesi (DLT.) de Masın - Maçın ile (C. I, S. 28 ve C. I. S. 378) ve Çin ile (C. I, S. 357) tefsir edilmekte olmakla beraber. Çinlilerin şehirlerinden Türkçeyi bilen olduğu gibi Türklere gönderdikleri mektukları da Türk yazısıyla yazdıklarından (DLT. I, 29) bunun bu münasebetle «Tavgaç» olmasına uzakça olsa dahi bir mnna verebilir.

Tabgaç - Çinliler (*Orhon Yazıları*, S. 103).

Tabgaç - Çinnili (*Orhon Yazıları*, S. 104).

Buradaki tamgaç'ın karahanlılar'ın garp şubesi hükümdarlarından « tafgaç - tafkaç » olmasında mümkündür.

هندوی ترکی میاموز آن ملک تمغا چرا

(*Div.* 334, 243)

Sen Hintlisin. Hükümdar Tamgac'a Türkçe öğretmeğe kakışma!
76 — Tağar : İçine buğday ve başka nesnelere konulan harara derler.

(*DLT* I, 444)

Buğday hararına tağar derler (*DLT*. I, 17).

Tağar - Tekne, çamurdan büzük zarf, askere verilen tayinat karavanası (*Şeyh Süleyman*).

(*Fîruzacadî*) nın « *Kamus* » tercümesinden Cirab maddesinde (Âsım efendi) şöyle diyor:

Cirab - Dağarcığa denir ki içinde zad makulesi vazolunur.

Mevlânâ'nın zamanında « dağar - dağarcık » içinde su ve şüt duracak teneke gibi bir kaba denildiği anlaşılmaktadır ki (*Şeyh Süleyman*) nın lügatinden de bu anlaşılıyor. Dağar ile dağarcığ'n ayrı ayrı manalarda kullanılmış olmaları dahi hatıra gelir. Ve yahut bu ikisi aynı kelime değildirler.

تا قیامت می خورد او پیش غار
آب رحمت طرفاته تیغار

(*Mes.* III, 52)

Kıyametede k köpek garın - mağaranın - önünde ârifler gibi rahmet suyunu tağarsız içer...

چشمه شیرست در تو بی کنار
تو جرای شیر جوی از آغار

(*Mes.* V, 263)

Sende uçsuz ve bucaksız süt çeşmesi vardır. Sen ne için südü tağarda arıyorsun...

آب تماچی نه ریزی در تغار
تا سکی چندی نباشد طعمه خوار

(*Mes.* VI, 401)

Sen, tutmaç suyunu yiyecek - içecek - bir kaç küpek olmadıkça tağarın içine dökmezsin...

رزق ما در کاس زرین شد عقار
وان سکانرا آب تنجاج از تغار

(Mes. VI, 464)

Bizim rızığımız altın tastaki şarap ve o köpeklerinin ki de tağardaki tutmaç suyu oldu..

در تغاری دست شویی آن تغار
ز اب دست توشود زرین لکن

(Div. 3349, 621)

Eğer sen; bir tağarın içinde elini yıkayacak olursan senin elinin suyundan o tağar altın liğen olur..

77 — Taş : Daş.

Daş - İki kimsenin bir nesnede birbirleriyle musahip ve arkadaş olduklarını bildiren bir harftir. Bunun için bir ananın karnından doğan iki çocuğa «Karındaş» derler. Çünkü bu kelime «karın» ile «daş» tan mürekkeptir. Bir memeden süt emmiş iki çocuğa da «emikdeş» derler. Çünkü memeye «emik» derler. Bir yerli olan iki kimse dahi birbirlerinin «yerdeş» idirler. Kardeş ve yakın akrabaya dahi «kadaş» deniimesi bundan dolayıdır. Çünkü «kadaş» taki «ka» zarfı, kap demektir. Bu «ka» kelimesinin sonuna gelen «daş» birbiriyle yakından akraba olan kimselerin bir kapta yani bir ana karnında yattıklarını göstermektedir. Gönülleri bir olan iki adama «gönüldeş» denilmesi de bunların aralarında gönül birliği olduğunu bildirir... (DLT.I, 340 - 341).

تاشوی با عشق سرمد خواجه تاش

(Mes. III, 626)

Önsüz ve sesuz aşk ile; ucu bucağı bulunmayan aşk ile hocadaş olasin...

زر همه کوید بی ای خواجه تاش

(Mes. IV, 368)

Ana altın her zaman; [evet ey hocadaşım... öyledir..] der.

بندکان مان خواجه تاش ماشوند

(Mes. IV, 616)

Bizim kullarımız. Bizim hocalarımız olurlar...

78 — Tavaşı :

(Makrizî) nin verdiği malûmata göre Tavaşı kelimesinin eski şekli tabuşu olup Türkçeden alınmıştır (Quatremère, *Histoire des Sultan Mamelouk*, Vol. I, P. 132).

Türkçeden Arapçaya geçen kelimelerde C = ş ve P = b tebadülüne daima tesadüf edildiği için tabusunun tabucu olduğu kolaylıkla anlaşılıyor. Bu kelimenin daha eski şekli tabuğcu dırki eski türkçede me'mur, hizmetçi manalarına gelir. Bu kelimenin aslı olan tapuğ; tapu kelimesi de muhtelif manalarda Türkçede eskidenberi kullanılır. XV inci asır başında Rumeli de tesadüf edilen tavacı tabiri hakkında bu makaleye zeylen neşredebileceğimiz kısımda tafsilât mevcut olduğundan burada fazla izahata lüzüm görmüyoruz.

Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası'nda Prof. Dr. Köprülüzade Mehmet Fuat beyin (*Bizans müesseselerinin Osmanlı müesseselerine tesiri*) başlıklı makaleleri S. 209, Altıncı not.

غير طواشی غمش یا یلواج مرهمش
هرچه سری برون کند بر سروپاش میزم

(Div. 334, 154)

Onun gamının tavaşından ve de onun merheminin yalvacından başka her hangi nesne baş çıkarırsın o nesnenin başına ve ayağına vururum..

کررند و کرقلاشی مارا توجواجه تاشی
ای شمس هر طواشی تبریز هر نظای

(Div. 334, 154)

Sen ister rint, ister kallaş ol!.. Benim hocadaşımın. İkimiz aynı adamın köleleriyiz. Ey her tavaşın güneşi olan güzel!..

79 — Tenk :

Tenk - Biri birinin dengi ve akranı olan iki nesnenin biri..

(DLT. III 262)

Denk - Türkte tink yük (*Lehçeî Osmanî*)

Deve veya atlar ile naklonulan yükler bu hayvanların iki taraflarına aynı ağırlıkta gelmek üzere konulduğu için denk ismini almıştır.

بر سر عیسی مهاده تنك بار
خرسکیزه میند در سرغزار

Yük tenkini - dengini İsa'nın başına yükletmiş. . Eşek ise çayırlarda, çemenliklerde sıçrayup duruyor...

80 — Tolp :

Cemolmuş asker. (*Ferhangî Şu'urî*)

Bir mahalde müçtemi cemaati insaniyye

(*Burhani katı tercemesi*)

Bizce bu kelime türkçe tolmak - dolmak, bir yere birikmekten gelir.

Koca nişancı (*tabakat-el-memalik*) inde (S. 121. *hekim oğlu kütüphanesi. No. 770*)

Şöyle söylüyor :

Fırka fırka tayifei murabitın tolp tolp zümrei mubarızın koşun koşun camaati müslimin.

جان پاكان طب طب چوق چوق

(Mes. IV, 194)

Bu mısra'nın tercemesi (çok) maddesinde geçdi.

81 — Tosun :

Henüz iyi yürümeğe alışmamış olan taydır.

(DLT. I, 337)

«Tosun at köndü» denilirki yürümeyen at yürümeği öğrendi demektir.

(DLT. II, 25)

سكك بديم توسن ودرراه صدق لك

(Div. 335, 229)

Bu mısra *Seksek* maddesinde terceme edilmiştir.

82 — Tuzluk :

Bir türlü nimettir. Nevisi bin köptür. (*Abdül Koyyüm Abdül Nasir oğlu Lehçei Tatarî*).

جونوشيدم زتما جشن فروكويد جون سيرم
چو طوزلق روترش كردم كزان شيرين برید ستم

(Div. 3786, 201)

Onu tutmacından iç ince beni sarımsak döğer gibi döydü. Tuzluk gibi yüzümü ekşittim çünkü o tatlıdan alâkamı kestim..

83 — Tutmaç :

Türklerin marufyemekleridir. Bu yemek Türklere Zülkarneyn'den yadikâr kalmıştır. Zülkarneyn karanlıklardan çıkınca başındaki insanların yiyecekleri kalmadı. ve: «bizi aç tutma» diye kendisine şikâyetle bulundular. Zülkarneyn hakimler ile müşavere etti. Neticede bu yemeği icat ettilerki bu yemek teni kuvvetlendirir ve yanaklara kırmızılık verir. Çabuk hazmedilmez. Bunun için üzerine yenilen mikdarın bir kaç misli suyundan içilir (DLT. I, 378).

Tutmaç : Rişte Aşı, obra, şehriye (*Şey Süeyman*).

تا که تماچی بزد اولادرا

(Mes. II, 63)

Kocakarı çocuklar için tutmaç pişirmeğe...

چونکه تماچش دهد اوکم خورد

(Mes. IV, 594)

Kocakarı o toğana tutmaç verirse de o; azıcık yer idi.

زاب تماچی که دادش ترکان

(Mes. V, 630)

Türkman tutmaç suyundan köpeğe verdi..

آب تماچی بریزی درتغار

(Mes. IV, 401)

Sen tutmaç suyunu tağarın içine dökmezsın.

رزق ما در کاس زرین شد عغار

وان سکانرا آب تماچ از تغار

(Mes. VI, 464)

Bu beytin manası «tagar» maddesinde geçmiştir.

یکی تماچ آورد او که کم کردهم سررشته

(Div. 3786, 201)

O bir tutmaç getirdiki... İpin ucunu kaybettim... yahut: o bana bir tutmaç getirdiki keten helvası sevdasını unuttum.

شی عشق فریبده بیامد جانب بنده

که بسم الله تماچی برای تو پزید ستم

(Div. 3768, 201)

Bir gece o; aldatici olan aşk yanıma geldi... senin için bir tutmaç pişirdim buyur dedi

84 — Türe :

Türü - Resim ve âdet demektir. Şöyle bir sav vardır: «il kalır, türü kalmaz» yani iki taraf arasındaki dostluk ve barışıklık bırakılır, fakat resim ve âdet bırakılmaz. Bu sav atalardan kalan âdetlere uyulmak ve onlar bırakılmamak için söylenir. (DLT. III, Ş. 167 ve C. II, S. 21)

Şöyle bir sav vardır: Evin avlusundan zulüm içeri girerse ture ve kanun ve âdet ve insaf ve adalet de bacadan dışarı çıkar... (DLT. II, S 10)

Tura ve Türe - Hanzade ve beyzade, zادةgân ve şehzadelere mahsus unvandır. Nizam, kanun ve âdet... (Şeyh Süleyman)

Türe - Tevrat; âdet, nizam, kanun, yasak, nizam-el-mülk, bey emir (Lehçe-i Osmamî)

من بیر برغو (سرغو) باشم در توره من رسم نی

(Div Bombay bs. 618)

Ben vergi sorgu - beyiyim, benim türem de acımak yok...

85 — Tuzgu :

Tuzgu - Yolcu olan hısım ve akrabaya veya tanıdıklara yoldan geçerler iken çıkarılan yiyeceğe müteallik olan hediyeye derler.

(DLT. I. 355)

در آن مطبخ درافنادم که جان و دل کباب آمد
من این کنندیده طوز غوراعی دام می دام

(Div. 3786, 194)

Ben; o mutbağa düştüm ki canım ve gönlüm kebab oldu. Ben; artık bu kokmuş tuzguyu bilmiyorum... Bilmiyorum..

کراستفراغ میخواهی ازان طوزغوی کنندیده
مفرح بدهمت لکن مکن دیگر و حلخواری

(Div. 3786, 242)

Eğer o kokmuş tuzguyu kusmak istiyorsan sana bir kusturacak ve ferah verecek ilaç vereyim . Fakat şu şart ileki bir daha böyle çamur gibi nesnelere yemeyeceksin...

دل کباب و خون دیده پیشکش پیشش برم
کرتفاضای شراب و محبی وطن غو کند

(Div. 932, 556)

Eğer o; şarap ve yahni ve tuzgu arzu edecek olursa ona gönlümü kebab ve gözümünden akan kanı şarap olarak takdim ederim.

86 — Tugra: Tura.

Tevki' - Tuğradır. (İbn. Müh. S. 146)

(Hâkâniye) Türklerinde Hanın tamgasına Tuğrak adı verilir idi. Bu kelime Garp Türklerinde tugra şeklini aldı. Orhun kitabesindeki Tamgacılık memuriyeti Selçukîler de tuğracılık, Osmanlılarda mşancılık atlarını aldılar. Tuğrak Cengiziler de Tarak şeklini aldı. Tarak, tamga, tamgalar eski bir tütümüzün asılları kaybolan tütümlerinin bakiyeleri olabilir. (Ziya Gökalp, Türk medeniyeti tarihi, S. 17).

علم الانسان خم طغرای ما

(Mes. V. 561)

[1] bizim Tuğramızın büklümüdür.. (Âyet)

طغرای امان مانوشت او

کی از اجلی بفرغ آیم

(Div. 3766, 71)

[1] علم الانسان ما لم يعلم Allah insana bilmediklerini öğretti.

O; bize aman turasını yazmış. Bize aman vermiştir. Biz ecelden gargara haline nasıl geliriz. Bizim için ölüm yoktur.

87 — Türk :

اولاخرگاه سازند وخرند
ترکرا زان پس بهمان آورند

(Mes. III, 99)

Baştan harkâh - kara ev, *İbn. Müh.* S: 180. yaparlar ve alırlar sonra Türk-ü konuk ederler...

پیش ترک آینه راخو شرنکیست
پیش زنی آینه هم زدنکیست

(Mes. III, 570)

Güzel Türk-ün çehresinin önünde ayna - gözgü - de güzel dir. Zencinin önündeki gözgü ise onun gibi zencidir.

پس مجوشیدی درین عهد مدید
ترک جوشی هم نکشتی ای قدید

(Mes. VI, 428)

Sen; bu uzun zamanda ateş üstünde kaynadın, Fakat bu zaman zarfında bir Türk çuş [1] bile olmadın. Ey pastırmal..

کرکتاید دل سرانبان راز
جان بسوی عرش سازد ترکتاز

(Mes. 1, 310)

Eğer gönül sır dağarcığının ağzını açacak olursa can arşa doğru türk-taz [2] eder gider.

بدم شیری تو بازی میکتی
برملائک ترکتازی میکتی

(Meş. II, 511)

Sen bir arslanın kuyruğu ile oyun oynyorsun. Melekler üzerine türk-tazhk ediyorsun...

ترکتاز و جانکداز وی حیا

(Mes. VI, 480)

[1] Türkcüş - Yarı pişmiş ettirki istilahımızda tatarî tabir olunur (*Bürhni Katı tercemesi.*)

[2] Türktaz-Çapmak ve çapul etmek, ve garet ve şephun eylemek ve seğirdim salmak manasındadır (*Bürh. Katı tere.*). Bu Türktaz kelimesi Türk ile Taz dan mürekkeptir Türklerin hamlevehücumlarını ve koşmalarını ifade eder. Türklerin meşhur olan hücumları esas tutularak acemlerce umumiyetle hamle ve hücumlara Türktaz denilmiştir.

Âşık Türktazlık eder. Canını eridir... Ar ve namusu bırakmıştır.

ترك آن بود كزيم اوده ازخراج ايم بود
ترك آن نباشد كز طمع سيلی هرقه نوز خورد

(Div. 3349, 325)

Bu beytin tercemesi *kutsuz* maddesinde geçti.

ترکانه بتاز وقت تنگست
کان ترک خطا بحر که آمد

(Div. 3786, 43)

Bir Türk gibi koş... Vakit dardır.. Zira o (Hita)lı Türk hargaha-kara eve - geldi..

ای زهره ز چشمهای هندو
ترکانه توتیر در کمانه

(Div. 3786, 104)

Ey Zühre... Senin siyah gözlerinden bir Türk gibi oklarını - kirpikle-rini - yaya koy..

مسلمانان مسلمانان مهرا ترکیست یغمایی
که او صفهای شیرانرا بدراند تنهایی

(Div, 3786, 370)

Ey müslümanlar, ey müslâmanlar!.. Benim yağmalı bir türküm - mah-bubum - vardırki o, tek başına aslanların saflarını yarar yırtar...

بی حرکه سیه باشد در او ترکی چومه باشد

(Div. 3786, 156)

Nice harkah - kara ev - vardırki her ne kadar kara ise de içinde ay gibi güzel bir Türk vardır.

لیک نداندای پسر ترک زبان ارینی

(Div. 3786, 556)

Lâkin ey çocuğum.. Türk Ermeninin dilidi bilmez...

یک جمله ویک جمله کامد شب و تاریکی
چستی کن و ترکی کن نی نری و تاجیکی

Bir hamle... bir hamle... Zira gece geldi ve karanlık bastı. Çeviklik ve Türklük eyle yumuşaklık ve taciklik eyleme.

88 — Ulak : Bir yerden başka bir yere kısa zamanda beyin emrile gi-den postacının alıp üzerine bindiği attırki başka at buluncyedek gideceği yere doğru bununla gider (DLT. I, 110).

Cufga - Bu kelime dahi ulag demektir (DLT. I. 355).

داشت کاری در سمرقند او بهم
جست اولاق تا شود آن مستتم

(Mes. Tekm. 89)

Padişah; Semerkant'a göndermek üzere ulak aradı.

همچو این جامان باطل و علم
که اولاق قائم در فقر و عدم

(Mes. Tekm. 92)

Bu davul ve bayrak ile ortaya çıkan ve « biz yoksulluk ve yokluk ulaklarıyız » deyenler gibi.

89 — Uluğ: büyük.

مؤمن و ترسا جهود و کبر و مغ
جمله را روسوی آن سلطان الغ

(Mes. Tekm. 72)

Mü'min olsun, Yahudî ve Mecusî olsun hepsinin yüzü o Ulu. Sultana doğrudur.

90 — Üzüm:

ان یکی ترکی بد و گفت این بن
من نمی خواهم عنب خواهم اوزم

(Mes. II, 557)

Bunların biri Türk idi. Bu benimdir; Ben « ineb-üzüm » istemiyorum... dedi.

91 — Vuşak :

Vuşak üşek (*İbn. Müh. S. 174*).

Vuşak - Üşek denilen hayvandır.

Vuşak - Kedi ecnasmdan kara kulağın büyüğü: Adana, Erzurum, Moskof vaşağı kürkü (*Lehçei Osmauî*).

تا کریزی ازو شاق و از حریر

(Mes. Tekm. 6)

Vuşak kürklen ve ipekten kaçarsın.

92 — Yağı: Duşman demektir (*D.L.T. III, 18*)

Duşman-Yağı. (*İbn. Müh. Türkçe kısmı, s. 210*) Tabgaç kâhânga yağı bolmuş.

Çin hâkanına düşman olmuş. (*Thomson. Orhon Yazıları, S. 20-26*)

« Bu dostumuz ve bu düşmanımızdır » derler. Bunun Mogolcası: (Bu bal ve bu yağı) dır. (*İbn-i teymiye'min Minhacussune'si, C. III. S 64.*)

ایک جون تو یاغی ومن مستعار

(Mes. Tekm. 515)

Lâkin sen yağışm-Duşmansın - ben de iğreti bir hitmetciyim.

که یاغی رفت واز نصرت نسیم مشکبیز آمد

(Div. 3786, 157)

Ki yaği gitti ve yardımın misk kokulu havası esti.

93 — Yağma bey :

یغما بک ترکستان برزنک بزدا لشکر

(Divanı Şemsül hakayik s. 35)

Türkistan-m Yağma beyi zencilerin üzerine asker çekti

94 — Yağmacı :

همچو یغما جیست خانه میکند

(Mes. V, 23)

Yağmacı gibi evin içini kazır.

95 — Yaluvaç : peygamber.

Nitekim peygambere Yalaveç derler. (DLT. I, 78).

Yalavac - Peygambere derler (DLT. III, 35).

Rasule Yalvac derler. (İbn Müh. S. 138)

Müstakim zadenin «Tuhfetül Hattatin» ini yazan İbrahim Tahir namındaki zat 1202 H. de Müstakim zade hakkında : Zamanın Yalovacı tabirini kullanıyor (S. 756).

غیر طواشی غمشن بالواج مرهمش

(Div. 3786).

Bu mısraın manâsı Tavaşı maddesine geçti

96 — Yarak : Esliha, âlatıharp (Şeyh Süleyman). Zırh - Yarak demektir. (İbn. Muh. S. 173).

قدحهازا ییابی کن براق غصه‌پای کن

خزدهارا تولاشی کن زساغره‌های روحای

(Div, 3786, 256)

Kadehleri biri birinin ardınca ver... Gam ve gussaatını sinirle [yani ayagını sinirini kes]. Sen ruhanî dolular ile akılları hiçe indir...

97 — Yasa :

Yasa - Adalet demektir (İbn. Müh. Moğolca kısmı, S. 208).

کرفتاندنی بره درپیش او

بهر آن یاسه بختندی برو

یاسه این بدکه نیند هیچ اسپر
درکه ویکه لقای آن امیر

(Mes. III, 146)

Eğer yolda ana - Firavn-rast gelecek olsalardı yüzleri koyun yere yatmaları yasa muktezasından idi. Onların yasası bu idiki vakıtlı vakıtsız onlardan (İsraili oğulları) hiç bir tutsağın onun - Firavn - yüzünü görmeye.

98 — Yavaş :

Yavaş - Yumuşak ve ağır başlı adama derler. Ve sert başlı olmayı hayvanlara da yavaş derler (DLT. III. 8).

Yavaş - Görüşmesi ve konuşması ve tab'ı güzel olan kimse..

(İbn. Müh. S. 147)

سکسکانید از دم یورغاروید
تا بواش و مسکب سلطان شوید

(Mes. IV, 444)

u beyitin tercemesi *seksek* maddesinde geçti.

تا آمد امین سوی باشد آن بواش

(Mes. Tekm. 551)

O yavaş hangi tarafta olursa..

99 — Yayla :

Yaylag - Yazın oturulacak yazlıktır. Bu kelime yaz demek olan «Yay» ile (g) dan [(1) ve (g) dan] meydana getirilmiştir. (DLT. I, 13)

بهرست و همه ترکان بسوی بیله رو کردند
که وقت آمد که از قشاق بیله رخت کردند

(Div. 3786, 157)

وقت بیله روح آمد قشاق تنرا بهل

(Div. Şemsül hakâyik. S. 54)

کفتم فرقی کشته ای عشق، امیرت دل
بیلاق سلطان چون بود قشاق چونان سباین

(Div. Bombay basması S. 618)

Bunların tercemeleri *Kışlak* maddesinde geçmiştir.

100 — Yenge.:

Yenge - Büyük erkek kardeşin zevcesine derler. (DLT. III. 218)

Erkek kardeşin zevcesi - yengedir. (İbn. Müh, S. 144)

Bu günkü nikâhlarda bile güvey ve gelin yerine iki tarafın vekilleri; baba yerine «sağdıç», ve ana yerine «yenge» kaim olur. (Ziya Gök Alp Türk medeniyeti tarihi, S 282)

آن شب کردک هینکا دست او
خوش امانت داد اندر دست تو

(Mes. Tkm. 392)

O gerdek gecesi yenge onun elini senin eline güzel güzel geçinmek üzere vermedimi?...

101 — Yorğa :

Yorğa at - Yorğa giden attır (DLT. III, 131)

Hemlaç yorğa demektir. (İbn. Müh S. 171).

Bu yerden Bağdat - a yorğa at yürüyüşile *Müzekkin NuFus*, S. 269 Şirketi *İraniye matbaası İst. Bs* 1306 H.)

سکسکانید ازدم یورغاروید
تا یواش و صراکب سلطان شوید

(Mes. IV, 444)

Bu misram tercemesi *seksek* maddesine geçmiştir.

102 — Yurt :

Yurt - Harap olan ev ve barkın tek, tük kalan izlerine ve doğrudan dağruya eve ve mahalleye ve ocak yakılarak karartılmış olan konak yerlerine derler (DLT. III, 5)

کفتم قرآچی کشته ای عشق امایرت دل
بیلاق - سلطان چون بود قیشلاق چونانایسب این

(Div Bombay bs. 618)

Bu beytin manası *Kışlak* maddesinde geçmiştir.

خاش که من دربرت دل اردوی - سلطان میزیم

(Div. Bombay bs, 618)

Bu misramın manası *Ordu* kelimesinde geçmiştir.

یورته که نزدیک آن دز برکزید

(Mes. III, 614)

O kale yakınında bir yurt yeri edindi..

103 — Yürü : Yürümekten emirdir.

ولی ترجیع بجم درسیام جز بد - توری
که شمس الدین تبریزی فرماید بیابوری
صرا گوید بیابوری که من باغم توزنوری
که تاخرت تسل کرددکه تا موت شودنوری

(Div. 3786, 160)

Lâkin beşinci tercii bendi destur almadan ve bana (Tebriзли Şemseddin): (gel yürü..) buyurmadan yapamam. Bana gel yürü Ben bağım. Sende arısın. Taki senin kanın bal ve mumun nur olsun...) demeden bu işi başa çıkaramam..

İKİNCİ KISIM

I

Ussun [1] varsa ey âkil aldan a gıl zinhar mala
Şol nesne ya ki sen koyup gidesin ol [2] bunda kala
Zahmetini görübenin dürersin dünya malını
(?) harç edüp seni anmaya (?) zehi bela
Seni unudur dostların oğlun [3] kızın avratların [4]
Ol malini üleşeler [5] hisap edüp kıldan kıla
Kılmayalar sana vefa bunlar bay [6] ola sen geda
Senin için virmeyeler bir pare etmek [7] yoksula [8]
Bir demliğa [9] ağlaşalar andan [10] varup bayraşalar [11]
Seni çukura gömüşüp [12] tiz döneler gıla gıla

[1] Us - Hayr ile şer arasını ayırt etmektir (*DLT*. I. 39)

Men eyle üsdüm - Ben öyle zannettim. Mastarı usmaktır. (*DLT*. I 146)

[2] Ol-Arapçadaki (هو - O) nin manasını ifade eder. (*DLT*. I. 41)

[3] Oğul - Oğuldur. İnsanın kendisinin öz oğlu olsun olmasının umumiyetle küçük çocuklara da oğul denilir. Kıyasa uygun olmayarak bu kelime oğlan diye cemilenir. Kıyasa uygun olmak için oğullar diye cemilenmeli idi. Er-Erkek kelimeside bunun gibi eren diye cemilenir. (Halbuki erler denilmeli idi). Bu (Oğlan) ve (eren) kelimeleri müfret yerinde dahi kullanılırlar (*DLT*. I. 70).

[4] Uragut - Kadın demektir. (*DLT*. I. 124).

[5] Onlar; iki davarı ülüştü denilirki : Onların her biri kendi malını ve hissesini aldı, demektir (*DLT*. I. 165).

Ülüş - Nasip demektir., (*DLT*. I, 6).

Ülük - Nasip demektir, (*DLT*. I, 60).

[6] Bay - Zengin demektir *DLT*. III, 118).

[7] Etmek - Ekmek demektir (*DLT*. I, 94).

[8] Fakir, muhtaç, geda.

[9] Bir demliğa - Bir an için.

[10] Anda - Bir harf olup manası burada demektir. (Sonra) manasına gelmek için Oğozlar banun sonundaki (a) yı (n) e çevirirler (*DLT*. I. 117).

[11] Beyram - Oğosça bayram demektir. Benim zannıma göre aslı sevinç ve eğlence manasına gelen bezrem olmalıdır. Bayram günü sevinç ve eğlence günü olduğundan o güne bu ad verilmiştir. Türklerde eskiden bayram yoktu. Onun için bayramı ifade eden bir kelime de yoktu. Eğer eski Türklerde bayram olsaydı bunu bütün Türklerin bilmeleri lâzımgelirdi. (Yalnız Oğuzların değil...) Oğozlar bu (Bezrem) deki (z) yi kendi şivelerine uydurarak (y) ye çevirip bayram demişlerdir (*DLT*. III. 133). Buradaki « bayraşalar » dan bayraşmak diye bir²mastar bulunduğu anlaşılmaktadır.

[12] (Ş) harfi burada olduğu gibi iki fail arasında müşareket ifade eder. Bazı kerre de (sirke açıştı) gibi bir failin kendisinde vaki olan fili de bildirir (*DLT*, I. 158-159).

Ol kim gide uzak yola gerek azık [1] ala bile [2]
 Almaz ise yolda kala ırmeye her giz menzila
 Virdi sana malı Çalâp [3] tâ hayra kılasın sebep
 Hayr eyle kıl hakkı talep vermeden ol malin yela
 Bû gün sevinirsin benim altunum akçem çok deyu
 Anmazmısın ol günü kim muhtaç olasın bir pula
 Es [4] itmeye malin senin hoş olmaya halin senin
 Nesnermaya [5] elin senin ger sunmadınsa el elâ [6]
 Ol mal düdüğün mar ola hakkakikûrun [7] tar ola
 Her giz meded bulmayasın çevre [8] bakup sağ u sola
 İlttin ise [9] anda çarak ola sana ol hoş turak
 Bundane kim kıldın yarağ anda sana karşı gelâ
 Mal sermaye kılğıl azık hakka inanırsan bayık [10]
 Yap âhîret dünyayı yık ta iresin hoş menzîlâ
 Çün ola elinde direm güç yettikçe kıl gıl kerem
 Ögüt [11] budurki ben direm devlet anın ögüt ala
 Aytıma [12] malım ola telef Hak bir binin verir halef
 Kılğıl selef kılma alef ver ne kamu [13] zayı'ola

[1] Dişe dokunacak yiyecek, gıda, kût, ve saire (*Lehçei Osmanî*)

[2] Birla - Beraber demek olan bir harftir. Hâfilik olsun diye bazan bundaki (r) kaldırılır. (*DLT. I. 360*).

[3] Süryancadır, Tanrı demektir.

[4] Türkçe - Farsça (Halimî. lügatı) nda fayda و - kelimesi (assı) diye Türkçemize Çevriliyor. (*Bürhanı Kati'*) tercemesinde de Âsım efendi Farsça (وزیان -) kelimesini fayda, menfaat, ribih ve assı diye Türkçeye çeviriyor.

Satın alup satmağa çün bulaşur

Assısm ol hacayıla üleşür

(*Gülşehrî - Mantıkuttayr*, dan Fütüvvet babı, beyt 274, Teşner bs.).

Ve ya dahlin assıya verenlerdir. Yani riba harlardır. (*Müzekkin nufus*, S. 102).

[5] Elin bir nesneye ırmeye, Veya eline bir nesne ırmeye.

[6] El ele sunmak, sadaka vermek demek olmalıdır.

[7] Kûr - Farsça kabir demektir.

[8] Bir nesnenin etrafını kuşatmak demek olan çevirmekten gelir. Etraf ve muhit manasındadır.

[9] İlt tin gibi okunacak olan bu kelime eriştirmek, isal etmek demek olan iletmeğe gelir.

[10] Bayık söz - Doğru söz demektir. Oğuşçadır, (*DLT. III, 124*)

[11] Ögüt - İbret ve nasihat (*DLT. I. 25*).

[12] Deme, söyleme.

[13] Hep, bütün manasındadır (*DLT. I. 314*).

Diler isen ayşî ebed dut gıl ne didise ol ehat
 Andan dila her dem maded ta irişasm hasılâ
 Büyle buyurdu Lem yezel bilin beni kıbn amel
 Terk eyleniz tuli emel uymanız her bir batıla
 Yoksul isin sabreyle gil ger bay isen hayreyle gil
 Her bir hala şükreyle gil Hak döndürur haldan hala
 Dünya anın ahret anın nimet anın mihnet anın
 Tamu [2] anın Cennet anın devlet onun kânı [2] bula
 Hakka bana na mal gerek na kıl gerek na kal gerek
 Dileğim eyü hal gerek . . . . . [3]
 Hakka bana na mal gerek dileğim eyü hal gerek
 Ne kıl gerek na kal gerek kendüzini [4] bilen kula
 Ben bir biçere ey ilâh yavlak [5] çok eyledim günah
 Yazıklarımđan [6] ah ah na şerh eden gelmez dila
 Ey Şems dila Haktan haki biz faniyiz oldur baki
 Kamular anın müştaki ta hod ki ol kimin ola [7]

II

[8] ماهست می دام خورشید رخت یانه

Bu ayrılık oduna nice ciğeri yane

[1] Cehennem demektir, (*DLT*. III, 177).

[2] (ki onu bula) dan muhaffeftir.

[3] (Mevlânâ) nın el yazısile olan aslında böyledir.

[4] Kendi özünü - kendisini

[5] Kötü, fenâ (*DLT*.I, 361)

Esasen her nesnenin zorlu ve şiddetli olanına denilir. Meselâ: Yavlak katı ağaç denilir ve bununla ağacın pek katı ve pek sert olduğu bildirir. (*DLT*, III, 33)

Leyla bunu yavlak aceplede (*Müzekkin Nufus*, S. 336).

[6] Günah demektir (*DLT*. III, 13),

[7] Bu şiir « 392 h » de vefat eden arap nahivcilerinin meşhurlarından (ابن جی) nin « 450 h » de yazılmış « نحو » dan « الامع » adlı kitabı ile yine nahıvdan « المتما » adlı başka bir kitabı ihtivâ eden ufak bir mecmuadan alınmıştır. Bu iki kitabın birincisinin sonile ikincisinin ilk sahifesinin birinci yüzüne « لکاتب » başlığı ile yazılmış olan bu şiir mevlânâ'nın kendisinin olduğu gibi aynı zamanda kendi el yazısiledir. Bu mecmna; büyük âlimlerimizden saygı değer arkadaşım umumî kütüphane müdürü İsmail saip efendinin elinde idi. Bugün başka ele geçmiştir.

[8] Senin yanağının güneşi ayıdır, değilmidir? bilmeyorum.

[1] مرادم زفراق تو مرادم که همه داند [1]

Aşk odu nihan olmaz yanar düşecek cane

[2] سودای رخ لیلی شد حاصل ماخیلی [2]

Meenun bigi vaveyli oldum gene divane

[3] صدتیر ز نذر دل آن ترک کمان ابرو [3]

Fitnelu ela gözler çün uyhudan uyane

[4] ای شیخ شجاع الدین شمس الحق تبریزی [4]

Rahmetten eger nola bir katra bize tane [5]

(*Türk Edebiyatı nümuneleri*, H. Âli, H. Tevfik, S. 136-137)

III

Kiçkinen [6] oğlanhey bize gelgil [7]

Dağdan dağdan hey bize gelgil

[1] Senin ayrılığın beni öldürdü, senin ayrılığından öldüm, bunu herkes bilirki...

[2] Leyla-nın yanağının sevdasından başka elimizde bir nesne yoktur.

[3] O keman kaşlı güzel; gönlümöze yüzlerce ok atar.

[4] Ey şah Şücaeddin!..... Ey Tebrizli Şemsülhak!.....

[5] (*Türk edebiyatı numuneleri*) nde bu son mısraın sonu yanlış olarak (tame) şeklindedir.

[6] Kiçik - Her nesnenin ufağına derler (*DLT. I, 127*).

Kiçkina - Çirkin gövdeli ve kısa boylu adama derler (*ibn. Müh. 142*).

Kiçkina - Çocuğa derler (*İbn, Müh. 143*).

Bu dilde tasgirin iki alameti vardır. Biri (gına) dırki bundaki (g) bazı kere (k) olur. (Atın) tasgirinde (atgma) ve (atlargına) ve (kiçik) in tasgirinde (*kiçkazgına*) ve (*kiçkâzlarıkına*) ve (ulu) nun tasgirinde (ulugma) ve (ululargına) denilir. (*Elkavaninülkülliye lizaptil lügatüt Türkiyye, S. 56*).

Kiya - (G) lı ve (k) lı kelimeler ile kalın sesli kelimelerde tasgir harfidir. (Oğul) da (oğulkiya) ve (kız) da (kızıkiya) denilir. (*DLT. III, 127*)

Kiya - (k) lı kelimeler ile imaleli ve rekik kelimelere gelen tasgir alametidir. (Erkiya-adamcağız) ve (yerkiya - yerceğız) gibi (*DLT. III, 127*).

Buradaki (kiçkinen) (kiçkina) gibi bir tasgir iken sonuna bir (n) getirilmiş ve bu şekil husule gelmiştir.

[7] Bu baptan gelen emirler iki harflidir, Bundan dolayı buna (ikili) diye at verdik. Mesela: Bu baptan (bar-var, git) ve (gel) denilir. Âsıl olan budur. Fakat Türklerin çoğu muhatap tek olacak olursa (K) lı veya kalın sesli kelimelerde emrin sonuna (g) ve (l) getirirler. Sonunda (g) olan kelimelerde (k) ve (l) getirirler.

(K) li ve imaleli veya rekik kelimelerde ise (k) ve (l) getirirler. Vebu halde ikili olan emirler dür lü üçlü olan emirler beşli ve dörtlü olanları altılı olmuş olur. (Barmak) tan (bargıl); (turmak) tan (turgıl) derler (ağmak-çıkmaq) tan gelen emri sonunda (g) olduğundan (agkıl) ve (sağmak) tam (sagkıl) denilir. (k) lı olan (gırmak) ten (girgil) derler (*DLT. II, 36 - 37*).

Ay bigi (beyi) sensin gün bigi (beyi) sensin [1]
Bi meze gelme ba meze gelgil

(Div. 3786,819)

IV

Kıçkinen oğlan odaya gelgil
Yol bulamazsan dağdan girgil
Ol çiçeğikim yazı [2] da buldun
Kimseye verme hasmına virgil

(Div. 3786,820)

V

Yüzün ey yârı ruhanî verir isi bigi [3] canı
Senin ol eyelügön kani [4] eğer men müttehem başem [5]

[1] Bu mısradaki (bigi) ler bu gün kullandığımız (gibi) nin eski şeklidir ve buradaki (gibi) ler (beyi) şeklinde de okuna bilir.

[2] Yazı — Meydan ve genişliğe yazı derler (DLT. III. 18)

Meydana ve genişliğe yazı derler. Genişliğin ve meydanlığın fazlalığını anlatmak için yap yazı derlerki Geniş meydan demektir (DLT. 11, 278)

Şevk yâzısında yandılar zulali vasi için

(Şeyhî - Hüsrev-ü Şirin, Umumî kütüphane 5530, S. 7)

Mesela şunun gibi olaki bir susuz kişi yazı da gider.

(Müzekkin Nufus, S. 238)

[3] Bu günkü (gibi) nin eski şekli olan bu (bigi) yi Mevlânâ - nın oğlu Sultan Velet (vefatı 712 H.) ve Eflakî (vefatı 745 H.) dahi bu şekilde kullanırlar.

Dalu bigi oynagıl kim bulasın Tanrıyı

(Sultan Velet — Divanı Türkü Sultan Velet, S. 34)

Aşk bigi kimya görmedi hiç evliya

(Eflâkî — Divanı Türkü Sultan Velet S. 118)

Sultan Veledin bu kelimeyi bu günkü şeklile de kullandığı görülür :

Güneş gibi yüzün toğı kamu âlem nurun oldu

(Divanı Tür. Sal. Vel. S. 32)

Bigi şeklini Şeyhî [Osmanlılardan birinci Mehmet, 816 - 824 H. ve ikinci Murat, 824 855 H. zamamlarında yaşamıştır. Yukarda adı geçen (Hüsrevü Şirin) ini ikinci Murada ithaf etmiştir] de dahi görüyoruz :

Cenabında ki âlem kem bigidir

Ezelden ta ebed bir den bigidir

(Şeyhî - Hüsrev-ü Şirin, Umumî Kütüp. 5530)

Cem (vefatı 901 H.) dahi bigi şeklini kullanıyor :

Gözüme tutuya bigi çeken herdem gubarından

(Türk Edebiyat nûmuneleri, H: Âli, H. Tevîrk, S. 235)

[4] Kani - Nerede demek olan bir harftir. Kayda. kanda. ve kayuda kelimeleri dahi bu manayı bildirir (DLT. III, 179 ve 130)

[5] «Eğer beni suçlu sayacak olursan senin iyiliğin nerede kalır» demektir.

VI

Okucılardır gözleri hoş nesne [1] ol kaşları
 Öldürür yüz su [2] eri [3] kimdir ol Alp Arslan
 (Div. 3786, 831 ve Div. 3349, 711 ve Div. Bambyay ba. S. 641)

VII

بصلح آمد ان ترك تندو عربده جو
 كرفت دست مرا كفت [4] Tanrı Yarlığasın

VIII

[5] yalguz [6] seni sever men [7] دانی که من ز عالم
 کرد برم [8] نیای اندر غمت [9] ölermen
 من یار با وفایم بر من جفا کılursen
 کرتو زمن نپرسی [10] men hod seni sorar men
 روی چو ماه داری من ساده دل از اتم [11]
 زان شکر لبانت [12] men bir öpkine tiler

[1] Gördüğümüz Divanı Kebir nüshalarında burdaki gibi nesne ve *Divanı Türkii Sultan Veli* S. 105 de nesa şeklinde ise de bu Türkçe beyt « bahrı remeli mahzaf » dan olan Farsça bir şiir içinde bulunduğundan o vezne uygun gelmek için nesneyi « nasna » şeklinde okumak ve yahut nesneden sonra bir « dir » ilave edilmek zarureti vardır.

[2] Sü- Asker demektir (DLT. III, 156).

[3] Birinci notta söylediğimiz sebepten ötürü bu « eri » dahi « erini » olmak lâzımdır.

[4] Yarlığamak - Amürziş, rahmet etmek ve afv (*Şeyh Süleyman*).

Yarlığayup kıl günahlardan beri
 (*Süleyman efendi, Mevlit*)

İştittimikim Halil peygamber « Asm » bir kere Tanrı yarlığasın diyene bir deve verirdi (*Müzekkin Nufus* S. 40).

« O kavgacı sert Türk - güzel benimle barışmağa geldi ve elimi tutarak Tanrı yarlığasın dedi. »

[5] دانی که من ز عالم (Div. 3349, 629).

[6] Bu günkü « yalnız » kelimesinin eski şeklidir.

[7] Mütekellim filinde barırmen denilirki bunun manası ben giderim demektir (DLT. II, 54).

Kelimenin başında bulunan « M » leri Oğozlar Kıfçaklar ve süvarinler « b » ye çevirirler Türkler men bardım derler, bu saydıklarımız ise ben bardım derler (DLT. I, 32).

[8] چون در برم (Div. 3350, 64) هرگز برم (Div. 3349, 692).

[9] Ölürüm demektir.

[10] کرتو مها نپرسی خود من (Div. 3350, 64) کرتو مها نپرسی من بود (Div. 3340, 192)

[11] روی چو ماه داری من شاددل از اتم (Div. 3348, 692).

[12] Öpmek isterim, dilerim demektir.

minüm kanın içersin تو هچو شیر مینى
 gezermen من چون سکان کویت دنبال تو
 فرمای غمزه اترا ناخون من نریزد
 senin elinden min yaragu [1] yazarmen ورنه

bar [3] git benim katımdan وری بخشم [2]
 gelermen من روی سخت کرده نزدیک تو

yalguz senin katında خواهم روزی نشته
 Hemmen çağır [4] içermen hemmen tiyiş [5] bilermen

ماهی چو شمس تبریز غیبت نمود و کفتا [6]
 men söyledim yazar men [7] ازمن دیگر پرسید
 (Divanı Türkii Şultan Velet , 153. 154)

[1] Davaya derler ve davaları fasleden kimseye yargueu denir ve yarguculuk Cengiz'in yasası üzere icra edilir. Müslimlerin kadılarına muadildirler (Üknum).

Farseede «yergu» şeklinde kullanılır :

یرغو برشاه چون نشاید بردن
 پس غصه روزگار باید خوردن

(Habibussiyar C. III. S. 65)

[2] هر دم بچشم (DLT. 3349, 692).

[3] Var.

[4] Şarap şira (DLT. I, 304).

[5] Şiir, gazel,

[6] ماهی چوشمس تبریز غیبت نمود و کفتند
 از دیگری پرسید . . . . .

(DİV. 3350, 69)

Bizim gördüğümüz divanlarda şu beyitler dahi vardır :

روزی که من نبیم آن روی همچوماهت
 چانانشان کویت از هرکسی sorarmen

(DİV. 3350, 64)

چانانشان رویت از هرکسی sorarmen

(DİV. 3349, 692)

آن شب که خفته باشی هست و خراب و تنها
 نوشین لب بدندان کatti katti yararmen

[7] . . . . . «Bilirsinki dünyada ben yalnız seni severim.

Benim yanıma gelmiyecek olursan senin gamından ölürüm

Ben vefalı bir âşkıım, sen ise bana cefa etmekteşin

Sen eğer beni sormaz aramazsan ben, seni her zaman sorar ve ararım

Sen ay gibi bir yüze malik olduğundan dolayı ben sadedibin, benim sadedilligim senin ay yüzlü olduğundandır. Ben o senin şeker gibi dudaklarından bir öpücük dilemekteyim.

Sen sarhoş arslan gibisin, benim kanımı içersin, ben de senin köyünün köpekleri gibi ardında gezmekteyim.

IX

Ayttım [1] beyim Tanrı için bu bendeni azat kıl
Öptür [2] yeri kup [3] söyleme

آخرچه نادانیت این [4]
(*Div. Bombay* bs. 618)

X

Gelesen bunda sana yek garazım yok işidürsem

Kirpiklerine emret, benim kanımı dökmesinler, yoksa senin elinden bin dava açarım.

Her zaman hışm ile «benim yanımdan var git» demekte isende ben yüzümü kızartarak gene senin yanına gelirim.

Benim biricik emelim, bir gün senin yanında yalnız kalmaktır. Şarap içmek ve şiir okumaktır.

Eğer ben bir gün senin ay gibi olan yüzünü görmeyecek olursam seni herkese sorar ve her yerde ararım.

Sen bir gece yalnız başına sızmış ve uyumuş olduğun zaman senin tatlı dudaklarından dişlerimle istediğin gibi ısırarak dilerim.

Şemsi Tebriz gibibir ay : «Benden başka nesne sormayım; söylediklerini yazdım». dedi ve kayboldu.

[1] Oğozlar «men enkâr söz eyittim» derlerki «onunla konuştum ve ona söz söyledim» demektir (*DTL*. I,185).

«Ol menka söz eydi» denilirki «O bana söz söyledi» demektir. Mastarı eyandır. (*DLT*. I, 152)

[2] (*Divanı Türkii Sultan Velet*, S. 150) de «Eytür yüri» şeklinde zaptedilmiştir. Birinci misradaki «Tanrı için» yerinde de «Canun için» vardır.

Türür-Mastarsız ve mazişiz kullanılan bir müzari'dir. Manası «o» demektir.

Meselâ : Ol taş türür ve ol kuş türür. denilirki ol taştür o, ol kuştür o demektir. (Türür) sözde fazla bir kelimedir (*DLT*. 11,).

Bizim zannımıza göre bu «türür» turmak-durmak, kâin ve mevcut olmaktan gelir

Meselâ: Yazdur, okudur ve yazadur, okuyadur ve yaza dursun, okuya dursun ve yaza dururken, okuyadururken ve yazdı durdu, okudu durdu denilirki buradaki emirler ve nehipler ve maziler ve hallerin sonlarına gelmiş olan bu «dur, dursun, dururken ve durdu» lar yalnız kevn ve vücut ifade eder.

(*DLT*) ün misallerindeki «taş türür» ve «kuş türür» deki «türürler» bu günkü (dir) in aslı olmalıdır.

[3] Kup-mübalega ve te'kid edatıdır. «Oğul kup bedüdi» derlerki «çocuk pek büyüdü» demektir.

«Kup ezkü nank» dahi (pek iyi ve güzel nesne) demektir (*DLT*. I, 286).

Türkler baştan bulunan bu «k» alıp bununla «b» i birleştirdiler ve «kup» dedilerki bu «küp» mübalega bildirir (*DLT*. 1, 275).

Türt hölük küp yağı erm's - Dört hölük çok düşman imiş

(*Orhan yazıları, I ci kitabe*)

[4] «Yeri öpdür, çok söyleme, bu ne koyu cailliktir.»

Kalasin anda yavuzdur yalnız [1] kanda kalursen

Çelebidür kamu dirlik [2] Çeleba gel ne gezersen
Çelebi kulların ister çelebiyi ne sanurssn

Ne uğur [3] dır ne uğur dır çeleb ağzından kıgırmak [4]
Kulağın aç kulağın aç bolakim anda değersen. [5]

(Div. 3786, 750)

XI

ya اوحد بالجمال يا
canımsen
از عهد من ای دوست مکر
nadimsen
قد کنت تحبني فقل
tacıksen
والیوم هجرتی فقل [6]
sen kimsen
(Rübaiyat. İstanbul, Ahter matbaası bs. S. 294)

XII

ای ترک ماه چهره چه کر ددکه صبح نو
Gel beru آیی بحجره من و کوی که
Ey arslan قلیج مکش از بهر خون من
عشقت گرفته جمله اجزام موبو
بر مافسون بخواند [8] [7]bakışları Gökçek

[1] *Divanı Türkii Sultan Velet*'de (S. 104) yalnız yerinde « geleyin » vardı.

[2] Hayat demektir (*İbn. Müh. S, 38 Caferoğ. basması*).

[3] Devlet ve saadet demektir. *Divanı Türkii Sultan Velet* te uğur yerinde « ağız » vardır.

[4] Çağırarak demektir. Ve biri dahi hüsnü hülmün kıgırdıkları yere varnaktır (*Müzekkin Nufus, S, 329*).

[5] Bu şiirde bazı müphem noktalar bulunduğundan manasını iyice anlayamadık.

[6] « Ey güzellikte eşsiz olan güzel ey canım. Sen; yoksa benimle olan sevişmenden pişmanmısın? »

Önce beni seviyordun. O hatıra'ya hürmetle Tacıksın «?» de.... Şimdi ise beni bırakmış bulunuyorsun, ondan ötürü de: sen kimsin diye bilmemezlikten gel.»

[7] Gökçek - Güzel, hoş (*Lehçe iOsmanî*).

Bazı kişinin sadakatı gökçek ve bazı kişinin şol dediklerim gibi ola, (*Müzekkin Nufus, S. 62*).

[8] Bakış - göz ile bakışmaktır (*DLT.C. 1. S. 306*).

[1] Ey siz dişi tü seyrekü siz diş kani bicu [2]
(Div. 334,217)

XIII

کفم ز قصولی من ای شاه خوش و روشن
Kutlu Sencer کو این کارچه کارتست و کو
مستمت دماغ من خواهم سخنی گفتن
[3] Yuzuklu [4] تابانم من محرم تابانم

(Div. 334, 91)

XIV

مرا یاریست ترک جنکجویی
Yagi bolgay [5] که او هر لحظه از من
هر ان تقدی که جنسی دید با من
Çagır olgay ستاند او زمن تا

[1] Bu mısram manasını anlayamadık.
3349 numaralı (*Divanda*, S. 832) de Bu şiirin sonunda şu beyt dahi vardır.

Tektür شیدم از تو وخواوش مانده ام
غماز من بسست درین عشق رنگ و بو

Türkçesi; « Senden tektur sözünü işidinee sustum kaldım, fakat aşkımı meydana çıkarmak için rengimin sarılığı ve koyu «?» yeter »

Bu Beyitteki « tektur » hakkında (*DLT. I. 280*) şu sözler vardır: Oğozlar tektür derierki bunun manası sus demektir

Şük; Bir kimseyi susturmak için kullanılır. Türkler şük tur derlerki sus demektir. (*DLT. I. 281*)

Bu dilde « Türkçede » ismi fiil yok gibidir. Şu kadar varki « tektur » u Arapçada ki « sus - صه » ismi fiili yerinde kullanılır. Bunun te'kidi olmak üzerede « teb tek tur » derle (*Elkavaninil külliye lüzaptil Lügattit Türkiyye. S. 52*).

[2] « Ey ay yüzlü Türk « güzel » bir sabahleyin odama gelip gel « beri » diye beni çağırırsan ne olur? »

« Ey aslan, benim kanımı dökmeğe kılıç, çekme senin aşkın benim tenimin her noktasını sarmıştır, onun güzel güzel bakışları bize efsun okumaktadır, »

[3] Yazuklu - Günah demektir (*DLT. III, 37*).

Yazuk-Günah demektir. Şöyle bir sav vardır. Ot « ateş » dumansız olmaz, genç yazuksuz « günahsız » olmas (*DLT. III, 13*).

[4] Ona karışmak hakkım olmadığı halde ona şöyle dedim: Ey parlak yüzlü güzel bu senin işin değildir, Sencer nerde, Kutlu nerede?!

Ben esrinim; serhoşum, Bununla beraber senin önünde mücrim olmak için; yazuklu olmak için bir söz söylemek niyetindeyim.

[5] Bir iş gelecekte yapılacak olursa onu ifade için emir sigasının sonuna «k» lı mastaralarda «gay» getirilir. Mesela: kurmak tan, kurgay ve varmaktau, vargay denilir. Eğer sağmak gibi hem «g» ve hem «k» bulunursa «gay» yerine «kay» getirilir ve «sagkay» denilir ve gelmekten dahi gelkay denilir (*DLT. II, 55*).

نوشد چاکیر وانکه بکوید
 تلالا تلاترلم تلالای
 Gel ey saki ganimettir bu dem ni
 که فردا کس ندانده ne bolgay
 الا ای شمس تبریزی nazar kıl
 که عشقت آتشتت وجسم مانی [1 - 2]
 (Div. 3350,67)

XV

رسید ترکم باچهرهای کوردی
 بکفتمش چه شد آن عهد گفت [3] Ol verdi
 بکفتمش که یکی نامه بدست صبا
 بنادم ای عجب آورد گفت gösterdi
 بکفتمش که چرا بیکه آمدی ای دوست
 Seyirtti yolda yoldaşım erdi [4-5]
 (Diy. 334,364)

XVI

آن پسر پسته دوز
 شب همه شب تا بروز
 باک زند چون خروس

[1] Buradaki « ی » « نای » olmalıdır.

[2] « Benim savaşı » bir Türk sevgilim vardır ki o benimle ber zaman düşmanlık etmektedir.

Benim yanımda gördüğü her cins parayı çakır olunca - serhoş olunca veya türkü çağırmağa başlayınca benden alır.

Şarap içer ve sonra: « tela lala tela terlem tela lay » diye türkü söyler

Ey bize şarap sunan kimse, bu demi, fırsat bilelim, yarın ne olacağını kimse bilmez,

Ey Şemsi Tebrizi, şöyle bir bak, senin aşkın ateştir ve bizim tenlerimiz de neydir.

[3] Burası ol vardı şeklinde olursa o zaman gitti demek olur,

[4] Bu mısraı iyice anlıyamadık.

[5] Benim sevgilim gül renkli yüzile geldi. ona: « bizim seviştığımız zamanlar nereye gitti » diye sordum. O zamanlar geçti, diye cevap verdi.

«Sana sabah rüzgârile bir mektup göndermiştim. Acaba getirmimi» diye sordum, getirdi. gösterdi dedi.

«Ey sevgilim, niçin vakırsız geldin. dedim.» Cevap olarak: «Yoldaşım yolda seyirtti, koştu... erdi.» dedi.»

Eski pabuç [1] kimde var [2]
(*Mecmua*, 3493, *Varak* 238 B. *Umumî Kütüp.*)

XVII

Eğer keydir [3] karındaş yoksa yavuz [4]
Uzun yolda sana budur kılavuz
Çobanı berk [5] tut kurtlar uküş [6] dır
İşit benden kara kuzum karakus [7]
Eger Tatsan veger Rumsan veger Türk

زبان بیزبانانرا بیاموز

[1] Türkçede «p» gibi olan «b» ile başlayan yalnız bir kelime vardır, oda: pabuç türki ayağa giyilen ayakkabıdır. (*Kitabül İdrak li lisanil Etrak*, *Cafer oğlu* bs. S; 28)
Pabuş-Paşmağın ökçesiz nevi, avam mebanzedi pabuç (*Lebcei Osmianî*).

بای توشده کوچک از تشکی با بوجک

« Pabucunun dalıgımdan ayağım küçülmüş »

Mevlânâ (*Div.* 932, S; 30)

Bu kelimenin «papus-ayakörtücü» demek olan farsça bir isim olduğunu sananlar da vardır.

[2] «Eski ayak kabılar tamir eden çocuk gece sabahedek «eski pabuç kimde var» diye horuz gibi bağırır durur»

[3] Birinci kısımda «key» maddesinde söylendiği gibi bu key «kez» den çıkmıştır. Bir nesnenin tavsif ve te'kidinde mübalega bildirir.

Çok yemeklik key ulu mihnettir ve eğer şeytanî ise andan kay hazer ide (*Müzekkin Nufus*, S. 178 ve 14)

[4] Her nesnenin kötüsüne yavuz derler (*DLT.* III, 8)

[5] Berk nak - Sağlam; nesne demektir. Aslı bek dir (r) zaittir (*DLT.* II, 29).

Bak nak - Sağlam olan her nesneye derler (*DLT.* I, 279). Berk - Sağlam (*İbn.* Müh. S. 189).

Elinize giren dünyayı berk tutun size gerek olur derler (*Müzekkin Nufus* S. 41).

[6] Uküş - (Âdem davarını uküşledi) derlerki malını çoğumsadı, demektir. Mastarı uküşlemek, müzarîi uküşler dir (*DLT.* I, 254).

Uküşnank - Her nesnenin çoğuna denilir (*DLT.* I, 60).

Bu hırkai iradetin vasfı uküştür. Yani kati çoktur (*Müzekkin Nufus*, S. 286).

Uküş Türk ançe olarur ermiş - Bir çok Türkler öylece oturur imiş (Thomsen. Orhan yazıları, S. 138).

[7] «Karakuz» «Kara kuzum» un muhaffef ve mürahham surette tekrarı olmak mümkündür.

Numara	Kütüphane	Başı	Yazılış tarihi	Yazısı	Sahife sayısı	Satır sayısı	Eni, boyu	İZAHLAR
3786	Umumi	اندر دل ما	Yok	Nesih	863	19	18×13	Bir zat, (1081) de bu nüshayı satın aldığını (335) inci sayfaya kayıt etmiştir.
3349	»	ای شاه چشم	1285	»	1142	25	25×17	Etrafında (Mesnevî) vardır.
3350	»	خیز صبوحی	1007	Talik	?	18	17×11	Sultan Velet'in şiirlerini dahi ihtiva eder.
3836	Fatih	تراساتی جان	Yok	»	?	17	25×17	(Rübaiyat) ı da muhtevidir. Kabının baş tarafında: «990 Sûru Hümayunda Bağdat Kadısının gönderdiği kitaptır» diye bir kayıt vardır.
245	Pertev Paşa	آمدیت میخانه	1101	»	?	26	32×19	
4836	Halis efendi	ماه رمضان	1059	»	?	27	23×14	
334	Rıza Paşa	?	Yok	»	1396	25	20×12	
932	Mülğa yenikapı Mevlevihanesi	»	»	Nesih	823	17	27×20	Kabının baş tarafında 793 te bir zat bu nüshaya temellük ettiğini kaytdemiştir.
1653	Ayasofya	ای طائران قدسرا	»	Talik	286	9	17×11	